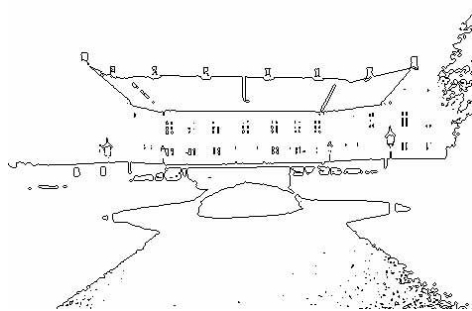

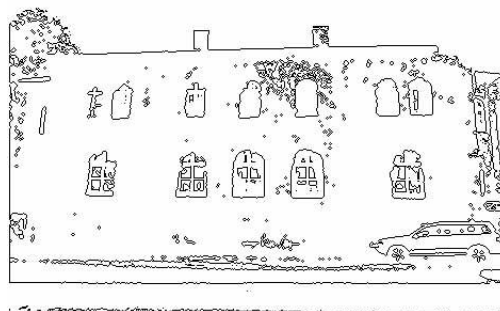
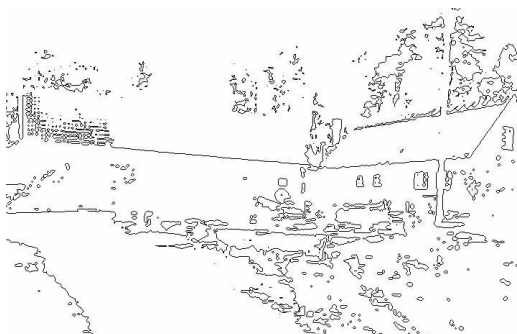

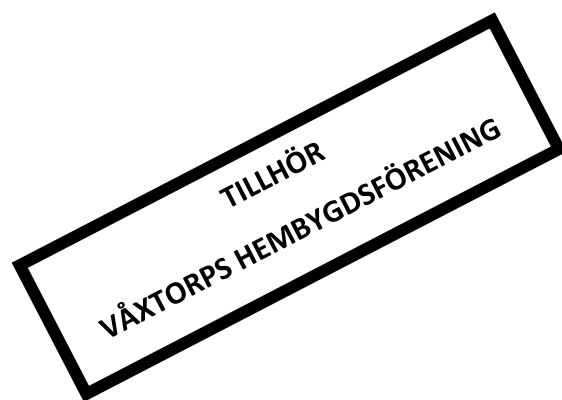
VÅXTORPS
HEMBYGDSFÖRENING

VÅXBOR berättar . . .

Vi har grävt i Hembygdsföreningens arkiv och hittat anteckningar, som är inlämnade av boende i Våxtorps församling, de finns på kommande sidor

IVAN WENNSTRÖMS MEMOARER

Våxtorps Hembygdsförening 2017

Renskrivet och digitaliserat av Bengt-Rune Karlsson
Privata foto och från Hembygdsföreningens arkiv

Vallens Säteri

har anor ända från trettonhundratalet, den tid jag skall beskriva är under den ägare som övertog säteriet 1909 nämligen Adolf Bengt Gustav Carlheim-Gyllensköld, gemål Tora Thora Gerda Sophie Castenschiöld och deras tre barn Bengt Gustav, Henrik och Elenor. Säteriet ägde år 1761 i Våxtorps kommun 7 hemman, 19 arrendatorer, 21 torp och gatehus. Dessutom utsocknes 7 hemman och 14 arrendatorer i Ränneslövs, Veinge, Ysby och Laholms socknar.

Det går många historier och myter från förr i tiden på Vallen. Särskilt talades det mycket om en förvaltare och fogde som hette Pål Rasmuson han var född den 28 april 1647, av namnet att döma var han dansk, som fogde hade han stora befogenheter och fick ingripa i otillåtna friheter som ofta förekom bland underlydande. Han var därför fruktad och skaffade sig många ovänner, det kan man förstå eftersom han lever kvar i människornas minne in i våra dagar, som en hänsynslös och grym person.

Adelsmännen hade sina privilegier de slapp att betala tionde i skatt i utbyte att de drev in skatt från vanligt folk och höll staten med soldater. Pål red omkring i bygden med sitt följe och utmätte skatten eller bestraffade folk han var hänsynslös, han hängde folk eller brände dem på bål. Det finns många historier om hans grymhet, en av dem förtäljer när en man brändes på bål då var det brukligt att man band fast krut i påsar under armarna på offret för att döden skulle komma snabbare, men vid en avrättning bytte Pål ut påsarna med jord, så att offret plågades

längre. Det var godsherrarna som utmätte straffen och Pål som verkställde dem. Snapphanarna gjorde räder mot Vallen nattetid, vid en av dessa räder fick Pål en kula genom låret så det gick tvärt av, detta skulle vålla honom mycket lidande i fortsättningen av hans liv, såret läktes aldrig, han fick benröta i låret. Detta gjorde att hans dåliga samvete vaknade och svår ångest dabbade honom, genom stölder och mutor eller på annat olagligt sätt blivit rik, ett tusen riksdaler hade han på kistbotten, vilket var en stor förmögenhet på den tiden.

Genom pastor Daniel Lunneus i församlingen upprättades hans testamente där fattiga i Hasslövs socken skulle få en tredjedel räntan och Våxtorps socken två tredjedelar årligen. Denna stiftelse finns kvar än i dag och pengar delas ut till behövande. Pål dog 1713 och det finns många skrönor om honom att han gick igen som gast efter döden han förekom i många spökhistorier som mor och far andra berättade, detta skrämde oss till den grad att när skulle lägga oss vågade ingen av oss ligga ytterst i sängen det var jag, Stig och Folke vi låg i samma säng, vi bestämde att vi skulle ligga ytterst var sin natt men ibland hände det att jag låg ytterst när jag vaknade morgonen, de hade bytt plats under natten, vi låg med täcket över huvudet vi tyckte vi såg Rasmusson över allt, det var ett stående uttryck, är ni inte snälla så kommer Rasmusson och tar er, ganska märkligt att hans namn ingav sådan respekt trehundra år efter hans död.

En annan skröna handlade om en tjänsteflicka som blev med barn och godsherren var den blivande fadern, för att dölja det lät han mura in henne i ett rum i källaren det sägs att hon går igen på nätterna som en vitklädd ung dam, hållande ett ljus i handen. Det finns personer som säger sig sett ljus i borgen nattetid fast det numera är obebott.

Torparen Bengt Magnusson

var min farfars farfar. Hans hustru var Elna Jönsdotter de innehade torpet Skråmeredshus i Våxtorp. Sven arbetade som vuxen vid Vallens säteri, som det då hette. Han var trolovad med Beata Söderberg. Sonen Sven föddes 1839, han var min farfars far, Beata som var dotter till Johan Söderberg och hans hustru Anna, hon var dotter till Kyrkoherden i Ränneslövs kommun, Dragstedt var hans namn. Johan Söderberg var anställd som betjänt hos dåvarande ägare av Vallens Säteri, Kammarjunkare Adolf Gyllensköld. År 1873 utvandrade Sven till Amerika, han reste ensam, han hade kommit överens med Beata, att när han i Amerika tjänat ihop till en biljett åt henne, så skulle hon komma efter men hon ångrade sig och stannade hemma. Vad som fick henne till detta beslut kan man bara spekulera i. Vid denna tid var det oroligt i Amerika, kampen emellan Nord och Syd pågick,

Skråmeredshus 2017

Sven stannade dock i fyra år, han återvände hem till Beata och ingick äktenskap med henne. Han hade tydligen tjänat ihop lite pengar, för efteråt är dom skrivna på torpet Hörnan i Skråmered i Våxtorps församling, antagligen var detta ett arrendetorp under Vallén som de senare friköpte. Min farfar Johan föddes här år 1869, han var enda sonen, första barnet var en flicka men dog som barn.

Johan Svensson-Wennström, min farfar tog värvning i unga år vid Göta Artilleriregemente i Göteborg, han tjänstgjorde på Fjärde batteriet, som fast anställd fick han ett nytt efternamn. De värvade knektarna fick inte ha son-namn, utan deras namn skulle anknytas till det yrke dom hade, sådana namn Granat, Klinga o.s.v, farfar ville inte ha något sådant namn så han ansökte om att få namnet Wennström, varför han bestämde

sig för det, vet jag inte, men han fick det beviljat efter avslutad tjänst på regementet, arbetade han senare på Vallén som kusk och timmerman. Kusken var ansvarig för skötseln av ridhästarna som också var dragare åt de vagnar som fanns i vagnparken de bestod av två landåker den

ena var heltäckt den hade nerfällbar sufflett, dessa landåar kördes ibland med fyrspann vid högtidliga tillfällen, såsom kyrkobesök som vid julen, på dessa vagnar var hjulen klädda med ett material som dämpade ljudet när man körde på stenläggning, vidare fanns det en gigg d.v.s. en tvåhjulig kärra, en charabang, en flakvagn med säten längs sidorna, denna vagn användes när man skulle på jakt, som timmerman hade han mycket annat arbete att sköta. Han utförde all slakt på gården. Den omfattade alla slags djur, hästar kor får, ja allt som skulle slaktas. Han skulle underhålla alla seldon och vagnar, även arbetsvagnarna samt enklare smidesarbeten, att köra ångmaskinen ingick också i hans arbete. Johans hustru Bina kom från Stäme i Ränneslövs församling, hon var dotter till torparen Lars Nilsson och hans hustru Elna Hansdotter i Stäme nr 5. Johan och Bina bodde på ett torp tillhörigt Vallen, Slättäng i Skråmered cirka tre kilometer öster Vallen. Här föddes min far Sigfrid som första barnet 1892, det kom många efter honom, Anna, Carl, Gunnar, Joel, Maurits, Emil, Svea och Elsa. Bina fick också flera missfall, det var vanligt förr i tiden så det kunde varit tre barn till. Kvinnorna arbetade hårt och maten var knapp så det var inte konstigt med missfall.

Stäme

När farmor och farfar gått bort är 1948 och 1951, köpte farbror Emil huset. Han bodde där till sin död. Numera ägs

huset av en kusin till mig och används som fritidshus. Farmor deltog i mjölkkningsarbetet. Varje dag gick hon fram till gården, med början klockan fyra på morgonen, samma procedur upprepades på eftermiddagen klockan halv fem, det var handmjölkning, ett mycket ansträngande arbete, mjölkmaskinen var inte uppfunnen då. Då barnen kom tätt, bar hon nästan på ett barn varje år, så var och en kan förstå vilken arbetsbörda hon hade, men farfar, denne mångkunnige man var henne behjälplig i hemmet han stickade strumpor, vantar, mössor och tröjor.

Farfar var också musikalisk, han spelade fiol, han tillverkade själv sin egen fiol han kunde även spela på såg. Farfars far Sven Bengtsson och även hans far var kända by spelemän, spelemans Sven och Bengt speleman var kända av alla ute i bygden, dom spelade på logdanser, bröllop, andra festligheter. Farfar tog alltid fram fiolen när vi barn besökte honom i Stäme. Det var ungefär en timmes väg att gå från Wallen, vi satt som tända ljus och lyssnade, han drog den ena låten efter den andra, ibland fick vi önska någon låt. Far spelade också, men på dragspel, han hade ett tvåradigt magdeburgerspel, han sjöng och spelade för oss på kvällarna sådana bitar som Livet i finnskogarna, Kväsarvalsen, gamla skillingtryck och Ernst Rolfs låtar med flera.

Han slutade spela när spelet gick sönder, bälgen släppte på grund av fukten i lägenheten, han köpte aldrig något nytt det var mycket pengar för en statare. Farbror Emil spelade också fiol, han var mycket kunnig, förutom folkmusik spelade han även klassisk musik, men hans spelande slutade tvärt. Han hamnade i en svår depression när han inte fick den flicka han sällskapade med, hon var dotter till en storbonde. Emil var ju bara en vanlig arbetare, så hennes föräldrar godkände inte Emil som svärson trots flickans protester. Efter det beskedet

slutade han att spela, han gav bort sin fiol, det tog några år innan han kom över detta, han var den ende av fars syskon som förblev ogift.

Neta Johansson

Neta Johansson, Kungsbygget i Våxtorp, hon var på något håll släkt med farfar, hon var en känd fiolspelare i Halland, hon komponerade egna låtar. Sveriges Radio gjorde en inspelning om henne, några år före hennes död 1932, hon pratade om sitt liv och spelade flera låtar, också några som hon själv skrivit, själv hörde jag denna intervju, när jag var åtta år.

Far vistades det mesta av barndomen fram till skolåldern hos sin farfar och farmor, Sven och Beata. När han var omkring tre eller fyra år brann boningshuset ner, han berättade att Sven lyfte upp honom på en vedstapel, där fick han sitta medan dom med hinkar försökte släcka elden, men utan framgång, det mesta av huset förstördes. Telefonen var väl knappast uppfunnen då, så att larma brandkåren var inte möjligt, om det överhuvud taget fanns någon, så var det en större handdriven spruta på en flakvagn dragen

av hästar det tog lång tid innan man var på plats, så hus som Killebäck låg långt utanför byn hann brinna ner. Sven var en tid postiljon vilket innebar att han med hästskjuts körde ut posten i Skråmered med omnejd, på dessa postrundor fick far åka med. Posten förvarades i en stor läderbox, ett posthorn hade de också med sig i detta blåste man i, när man närmade sig gårdarna. Sven hade lärt far att blåsa i hornet vilket inte är så enkelt som det låter, man kan föreställa sig den lille pojkens känslor när han fick detta förtroende. Fars arbetsliv började mycket tidigt, så var det för dom flesta barn, då skolåret var kort. Han var tio år när han tog jobb som det kallades, "lilldräng", hos en bonde. Arbetet bestod ofta i att valla kor, som ofta gick lösa vilket kunde vara nog så arbetsamt, det gällde att hålla korna borta från sädes- och betfält, men han kunde också få hjälpa till med andra sysslor som en tioåring orkade uträtta. Trots att bönderna hade stora boningshus, fick drängarna bo ute i stallarna i en drängkammare som det kallades, den inreddes oftast i häststallet, drängarna betraktades tydligen mer som boskap än människor. Inredningen var mycket enkel, ett bord, en bred säng ett klädskap och ett par stolar, så här var det mer eller mindre ända fram till trettioalet. Flickorna ute på dansbanorna kunde lätt avgöra vilka som var bonddrängar, hästlukten satt i kläderna. Man kan lätt föreställa sig hur det kändes för far när han som tioåring kom till okända människor för arbeta och efter arbetsdagens slut, gå ut lägga sig tillsammans med drängen i varsin ända av sängen, man låg "skavföttes" som det kallades. Far berättade att drängar från närliggande gårdar kom dit och spelade kort, särskilt lördagskvällarna kunde bli stökiga, då skulle det supas lite innan man cyklade till dansbanan. Det var nog hemskt när drängen kom hem på natten kanske halvfull och kröp ner i sängen. Far rymde också en gång mitt i

natten och sprang hela vägen hem i bara skjortan, kläderna hade han under armen, det var minst en halvmil hem. Dagen efter skjutsade farfar honom tillbaka.

Pigorna däremot hade ett rum i boningshuset men det berodde nog på att dom skulle vara till hands på morgonen med att tända eld i spisen och laga morgonmaten och ta hand om barnen, men dessförinnan skulle hon tillsammans med drängen mjölka korna, drängen skulle mocka i häst och kostallet samt rykta hästarna innan annat arbete började.

Arbetsdagarna var långa, tolv timmar och någon lagstadgad ledighet fanns inte, utan var vad bonden själv bestämde. Pigorna fick inte ta in karlar på sina rum, "moralen" bland bönderna var hög, men det hindrade inte att bonden ibland ville tafsa på dem. I Ränneslöv fanns några fall där pigan blev med barn. Far berättade när han och mor var fästefolk så fick han smyga sig in, han till och med smorde en dörr som gnällde.

Killebäck. Det återstår bara rester av trappan till höger om granen

Min morfar Per Persson och hans hustru Ulrika ägde torpet Killebäck uppe på Hallandsås det är beläget emellan Båstad och Förslövsholm, åker man den vägen så hittar man skylten Killebäck

torpet en väg in till vänster om man kommer från Båstad, man kör över järnvägen och någon kilometer fram. Torpet ligger på vänster sida av vägen, endast husgrunderna finns kvar, som sommartid är överväxta av sly. Deras barn var Joel Edvin, Emma, Anette, Elin och Alex. På den, får, höns och en häst. Mor har berättat att morfar var en man som tog allt med ro, han gillade mest att vara ute och prata med folk så ofta selade han hästen och spände för vagnen och körde iväg. På somrarna arbetade dom i mossen med att skära torv till att elda med, de största barnen fick hjälpa till, det var ett slitsamt och varmt arbete morfar låg då för mesta och tittade på med kavajen som huvudkudde. Mormor däremot var en arbetsam och händig person. Hon kardade och spann ull som hon färgade, hon stickade och vävde dukar, handdukar o.s.v. Hon kärnade smör och tillverkade ost, alla dessa produkter sålde hon sedan på torget i Ängelholm. Ibland gick hon den långa vägen till fots. Jag minns att jag träffade mormor en enda gång när hon besökte oss på Vallen, jag kan inte ha varit mer än högst fyra år, hon var alldeles vithårig och svartklädd, på huvudet bar hon en vacker svart spetsschal. Jag minns att vi var ute i ett av hönshusen med en korg och plockade ägg. Jag fick plocka alla äggen och hon berömde mig för att jag var så duktig.

Kommungården, Ränneslöv, foto från 2017

Från Killebäck kom mor till Ränneslövs kommundgård som också var socknens fattighus, så kallades det på den tiden, det drevs också som jordbruk där vårdades dom gamla som inte kunde klara sig själva, friska, senila, förstånds handikappade, föräldralösa barn som efterhand auktionerades bort till bönder i socknen. De som var friska fick deltaga i de förekommande sysslorna i jordbruket. Denna blandning av olika kategorier av människor skapade många irritationsmoment, enligt min mors utsago, vem som skulle göra den ena eller den andra sysslan var inte lätt att fördela till belåtenhet. Det var flera som fick ligga i varje rum, de friskaste och rörligaste låg i över sängar. Maten serverades vid långbord, ibland stal man maten ifrån varandra, man tyckte att någon hade fått mer på sin än vad hans jälvfa fått, det kunde ibland till och med gå till handgripligheter. Det fanns inga toaletter, dom som kunde fick gå till ute dasset övriga fick sitta på hinkar inne. Tvättrum fanns man värmdde upp vatten och badade i träkar man förstär vilket hårt och tålmodsprövande arbete detta var för en sextonåring. Efter några år tog mor ny anställning på Mariehill, detta var också ett jordbruk i Ränneslöv. Far arbetade som bonddräng i Ränneslöv men om det var hos samma bonde vet jag inte, men där träffades dom och blev fäste-folk. År 1914 gifte dom sig. Den 21 maj föddes första barnet Erik, mor har berättat att han föddes någon dag före, fast det framgår inte i kyrkoboken. Han föddes på torpet Slättäng hos farfar och farmor, mor och far bodde där en tid efter giftermålet. Efter det flyttade de till Vallbergagården och arbetade där båda, far som dräng och mor deltog i mjölkningen. Under tiden dom bodde och arbetade här föddes Elsa, Astrid och Åke.

Vallbergagården 2017

Vid denna tid pågick första världskriget i Europa, det var en svår tid även i Sverige, den liberala och konservativa regering som hade makten vid den tiden hade inte förberett sig med att lägga upp några livsmedelslager, och ransoneringsinfördes alldeles för sent, allt var uruselt organiserat. Dom som hade gott om pengar köpte upp allt som fanns i affärerna och svartabörs-handeln bedrevs så gott som fritt, priset höjdes, det var dom fattiga arbetarna som fick det svårast, dom levde faktiskt på svältgränsen, medan välbeställda levde gott. Staten importerade fläsk från Amerika, mycket av detta hamnade på svarta börsen, fläsket var saltat och kom hit i trätunnor det förvarades i undermåliga lager så när det kom ut i handeln kunde det vara fullt av mask, det var likadant med mjölet, det kunde innehålla både baggar och mask det kunde till och med vara uppblandat med fin sågspån, snuset blandades upp med malen bark och naturligtvis trivdes masken där.

Svårast var det för arbetarna i städerna. Med tåget från Halmstad till Vallberga kom massor av kvinnor på höstarna när skörden var bärgad, dom gick ut på åkrarna och plockade överblivna potatis och rovor, man plockade också sådesax som fallit av, det användes bland annat till kaffesurrogat, man rostade det i ugnen, kaffe fanns bara i svarta börs-handeln till skyhöga priser. I kyrkorna

under mässan vädjade prästerna till de välbeställda att inte hamstra. Prästen i Båstad var en av dem, men det hindrade inte att han själv åkte fast, i hans egen källare hittades hamstrade matvaror smör, mjöl, socker o.s.v. så även Anden kan vara svag. Man fortsatte att plocka på åkrarna även efter det att frostnätterna hade börjat, med påföljd att många blev magsjuka för att dom ätit frusna potatis och rovor. Under den här tiden drabbades också Sverige av Spanska sjukan, en febersjukdom som härjade i Europa 1917-1918 då första världskriget pågick, sjukdomen kom till Europa med Amerikanska soldater, dödligheten var stor, folk dog som flugor eftersom det inte fanns något läkemedel att tillgå, det var dom starkaste som överlevde, det enda medel läkarna ordinerade var konjak. Far drabbades också av denna sjukdom, han låg med 41 graders feber och svävade mellan liv och död, han hade tydligen stark fysik, han överlevde krisen. Den otillräckliga kosten och kvalitén gjorde människorna mer utsatta för sjukdomen. Kyrkklockorna ringde flera gånger dagligen det var begravingar varje dag ibland flera samtidigt.

Från Vallberga-gården till Vallen flyttade mor och far omkring 1920. Det är en gammal gård med anor från 1200 talet. Ägarna var då Bengt Carlheim Gyllensköld och hans hustru Sofia av danska släkten Castensköld. Hon skulle tituleras med Hennes Nåd av de anställda men av folket på gården sinsemellan blev det Nådan, hennes man tilltalades Godsägare. De hade tre barn, Bengt Gustav, Henrik och Elenor, hon hade öknamnet Prick i slottet, eller Borgen som vi kallade det, betjänades dom av kokerska, köksbiträde, serveringsflickor och städerskor. Barnen gick inte i socknens folkskola utan undervisades hemma av en informator efter det blev det internatskola.

Vallen, foto från 2007

Det ekonomiska sköttes av en bokhållare, då gården ägde stora skogar fanns även en skogvaktare, en inspektor som arbetsledare och en trädgårdsmästare för dom två trädgårdarna, rabatterna runt borgen och gräsmattorna i vallgravarna.

Tretton statarfamiljer bodde i statarlängorna och fick sin bärgning från gården, men många dagsverkare runt om i socknen arbetade också där, några torpare som bodde på torp tillhörande Vallen fick också utföra vissa dagsverken dom skulle också medföra vissa verktyg t.ex. lie, spade, grep eller hötjuga, om så behövdes. Jämfört med idag var det otroligt många som fick sitt levebröd på gården men dom tillhörde den kategori av folket i Sverige som var de allra fattigaste. Benämningen statare kom sig av att lönen till större delen bestod av naturaförmåner alltså stat, man fick en viss mängd mjöl, som till större delen bestod av rågmjöl och en mindre del vetemjöl, potatis och mjölk, kontanta pengar var en liten del, det fanns också små jordlappar vid statlängorna där man odlade grönsaker och extra potatis så att det gick föda upp en hushållsgris, en liten tilldelning fodermjöl till denne erhöll man också. Tilldelningen av mjölk var knapp tre liter per dag men eftersom Erik blev anställd tidigt och bodde hemma så blev det en liter till. Det skulle räcka till att dricka och matlagning för tolv personer som var och en förstår så räckte det inte utan den mjölk vi drack fick

spädas med vatten. Våra närmaste grannar ett äldre par, Johannes och Kristina, Johannes var hästkötare, så länge dom bodde kvar på Vallen, så kom Kristina in med en bringare mjölk, var och varannan dag, jag är säker på att dom själva snålade på mjölken, det var snälla och goda grannar. Mor mjölkade varje morgon och kväll även mitt dagen mjölkades de kor som kalvat då fick hon ta hem råmjölk och tillagade kalvdans det tyckte vi alla om.

När en statare anställdes, ingicks ett avtal som innebar att hustrun skulle delta i mjölkningen om så behövdes, detta avtal kallades allmänt för den vita piskan. De som vägrade på grund av värkbrutna armar, efter många års mjölkning, kanske femton kor, två gånger dagligen för hand, kanske i tjugo till trettio år, ja då blev man uppsagd vägrade man flytta då blev man vräkt ur bostaden, detta var inte alls ovanligt på tjugotalet endast den som mjölkat för hand förstår hur slitsamt det var.

Den 24 oktober var flyttdag för statarna, flyttningen med häst och vagn, man såg ekipage komma på vägarna. Det lilla statarna ägde fick oftast plats på två vagnslaster det var inga stora vagnar, häcka-vagnar som det hette, några sängar några bord, stolar, ett klädsåp, på häckarna ställdes utdragssoffan tvärs över, i den satt hustrun och barnen, saltkar med nersaltat fläsk ock sillakrus med insaltad sill var ett måste för att överleva. Det var en nedslående syn att se en, regnig och gråkall oktoberdag dessa påbyltade, grå bleka barn där dom satt tätt hopkurade för att hålla värmen. Denna syn sågs ofta på vägarna, statarbostäderna var på den tiden under all kritik, dragiga, fuktiga, enkla fönster och därför hemskt kalla, isoleringen var undermålig om det överhuvud taget fanns någon. En följd av dessa betingelser gjorde att vägglöss, eller skäktor som dom benämndes i dagligt tal, förekom mer eller mindre i alla stathus

och var en verklig plåga. Denna hemska parasit, var blodsugare och har etsat sig fast i mitt minne, fast det är sjuttio sedan, jag kan känna deras fräna lukt och deras blodsugande bett och klådan därefter. Vi bodde i den så kallade Huggebodlängan, som låg ett tiotal meter från sjön det, var här jag föddes söndagen den 22 april 1923, jag var den sjunde i familjen mor och far inräknade, jag vägde 4,8 kilo vid födseln. Huset ett korsvirkeshus således byggt i tegel eller lersten som var vanligt på den tiden och brädvägg invändigt. Emellan dessa väggar fanns ett tomrum där råttorna huserade, på nätterna hördes deras parningslekar och skrik. I ena ändan av huset var verkstaden inrymd där far också arbetade med det arbete som han hade efter farfar. Lägenheten bestod av två rum och ett litet kök, så litet att vi inte kunde sitta och äta där, men där var ändå plats för en soffa i vilken mor och far sov, äta fick vi göra i vardagsrummet. I detta rum låg också de fyra äldre barnen Elsa, Astrid och Greta i en så kallad tätsäng, den gick att föra ihop. Erik och Åke sov i en järnsäng med gula mässingsknoppar, båda sängarna fick bäddas upp på dagen. I det så kallade fin rummet låg jag, Stig och Folke i en utdragssäng i tre delar, som också fick bäddas upp på dagen. Madrasserna var stoppade med hackelse, halm som var huggen i cirka fem centimeter långa bitar, det var ett obehagligt och hårt underlag att ligga på, det knölade ihop sig i högar. När man vaknade på morgonen så låg man till vissa delar på bara sängbotten, på madrassen var det underlakan, men på oss hade vi en tjock fjäderdyna eller täcke. Fukten var ett stort problem, den nästan obefintliga isoleringen i väggarna gjorde att värme och kyla möttes på innerväggarna som då dröp av fukt och mögel. Skåp och andra möbler som stod mot en vägg fick flyttas ut en bit från väggen annars växte möglet på baksidan. På dessa fuktiga och mögliga

väggar trivdes schäktorna (ett slags vägg-löss) som invaderade sängarna och gömde sig i vrår och springor, för att på natten krypa fram och suga sig mätta på blod, för att hindra dem att komma upp i sängarna ställde en del sängens ben i en burk fylld med fotogen, men det osade hemskt så det var inte så bra.

En upplevelse som jag aldrig kunnat glömma är en kall vinternatt, jag var fem år gammal, vi låg tre i samma säng ihopkrupna under fjäderdynan det var så kallt att vi inte kunde ha huvudet utanför dynan, vi sov oroligt efter alla betten vi fått, klådan var hemsk och någon började gråta, mor hörde väl detta ut köket där hon låg. Hon kom in, hållande ett stearinljus i handen, elektriskt ljus fanns inte på Wallen då, vi fick stiga upp ur sängen och stod huttrande på det iskalla golvet i våra långa flanellskjortor, andedräkten stod som ett moln ur våra munnar. Hon lyfte ur alla sängkläderna, lade sängen på sidan, det var en bred tredelad säng med höga gavlar, sedan tog hon ljuset och svedde alla vrår och sprickor där vägglössen hade gömt sig, en frän lukt spred sig i rummet när dom smältes bort. Fukten på väggarna hade frusit, i skenet från stearinljuset såg det ut som om de vore försilvrade, dom var belagda med rimfrost, dom enkla frostbelagda fönstren skimrade vackert i olika mönster av iskristaller, det gick inte att se ut. När hon var klar med sängen, tog hon sängkläderna och skakade dem utanför i kylan, flanellskjortorna fick vi ta av oss för att genomgå samma procedur, därefter kröp vi ner i sängen, mor stoppade den tjocka fjäderdynan om oss och tätt tryckta intill varandra drog vi dynan över huvudet och återfick vi snart värmen. Utanför de tunna väggarna hördes spänningarna i isen på sjön, frostsprickorna avlöste varandra i ett långdraget rungande över isen, det lät nästan som musik, rävarnas spädbarnsliknande skrik ekade i natten, det var nog parningstid för dem. Ytterligare något år

till bodde vi kvar i denna usla lägenhet. När de gamla trotjänarna Johannes och Kristina flyttade från Wallen till sina vuxna barn i Höganäs fick vi överta deras lägenhet, de var redliga människor därför var lägenheten i relativt gott skick rent och ingen mögel och därmed inga vägglöss heller, lägenheten var också större, ett stort kök med matplats för oss alla, två större rum, kaminerna var också i bättre skick. Ett annat rum som gränsade till köket det så kallade dagsverkare-rummet, där kunde de som gjorde dagsverken på gården utifrån orten äta sin medförda frukost och lunchmat. På vintern eldade mor där så att det var varmt när dom kom in på rasterna ibland blöta och frusna, vi barn var ofta åhörare vid dessa raster, man berättade historier, som ibland inte var lämpade för barnöron. En del spelade kort, politik var också ett ämne som också diskuterades, ibland ganska högljutt, det var vid denna tid som fackföreningarna började växa fram, omkring 1930.

Gunnar Sträng och Gösta Netzen var två av de stora eldsjälarna i organisationsarbetet i södra Sverige, på cykel for de omkring och agiterade. Dom kunde ibland cykla femton mil om dagen, ifrån gård till gård. Godsägarna förbjöd dem att komma fram till gårdarna och tala med arbetarna utan mötena fick sammankallas till allmänna platser i kommunerna medelst budkavle som gick från gård till gård. Godsägarna hotade arbetarna med vräkning om dom gick med i fackföreningen. Hotet verkställdes också på många gårdar i landet. Myndighetspersoner som landsfiskaler och fjärdingsmän samt medhjälpare kom och verkställde vräkningen, allt bohag bars ut och ställdes under bar himmel. De vräkt familjerna fick antingen bo hos släktingar eller kommunerna fick inhysa dem någonstans. Far var en av arbetarna som agiterade för bildandet av en fackförening i södra Halland, många av drängarna var rädda för vräkningshotet särskilt hustrurna, dom

tänkte kanske mer på barnen än männen. Agitationen bedrevs samtidigt på alla godsens i södra Halland, tanken var väl att om alla organiserade sig samtidigt i en fackförening, så skulle godsägarna stå maktlösa, man kunde inte vräka eller avskeda alla.

Far blev uppkallad till Godsägaren Gyllensköld, han ställde ett ultimatum till far, att om fackförening bildades så skulle han bli uppsagd och vräkt från lägenheten, far vägrade att gå med hans förslag.

Fackföreningen bildades och far invaldes som kassör i styrelsen, efter att ha varit hemma från arbetet i tre dagar blev han uppkallad till godsägaren igen, uppsägningen och vräkningsshotet upphävdes, han insåg att det var meningslöst att kämpa emot, slaget var förlorat. Härmed inleddes en ny tid för statarna, nu kunde man upprätta ett avtal med arbetsgivarna och emotse ljusare tider med en människovärdigare tillvaro arbetarna var nog den avskyvärda massakern i Ådalen 1931 där fyra arbetare sköts ihjäl av insatt militär, de sköt rätt in i demonstrationståget vid en fredlig demonstration av strejkande arbetare som protest mot att arbetsgivarna skulle anställa strejkbrytare utifrån landet, och betala med en högre lön.

I och med att statarna och andra arbetare organiserade sig och anslöts till S.A.P så bildades arbetarkommuner och arbetare kunde väljas in i kommunalfullmäktige, far var en av dem som invaldes i Våxtorps kommun, nu kunde far själv delta i mötena, förut hade han bara skjutsat godsägaren dit, men nu var dom fullmäktige på sin kant höger och vänster. I och med att far blev kassör i föreningen var det många som besökte vårt hem på kvällstid och söndagar, det var de som var uppborrdsmän på gårdarna som kom med föreningsavgiften. Dom kom från Säbyholm, Månstorp, Gamla

Skottorp, Vallberga, Menlösa, Dömostorp, Nya Skottorps gårdar med flera.

Dom bjöds alltid på kaffe och man satt pratade samt diskuterade vad som hände på gårdarna efter dom nya avtal som kommit till och hur dom efterlevdes.

Vid dessa samtal satt vi ungar andäktigt och lyssnade, vi var uppfostrade till att inte störa de äldre i samtalen, vid ett av dessa besök, hände något lustigt, far och två andra satt och samtalade då någon av oss upptäckte en stor lus i hårvirveln på en av männen, några hårstrån stod rakt upp, på ett av stråna klättrade lusen uppåt, eftersom vi stod bakom honom så kunde vi underrätta varandra genom att peka, vi väntade andlöst på vad som skulle hända när lusen nått toppen av hårstrået. Men andre mannen hade också upptäckt vad som höll på att hända det var väl våra stirrande blickar som hade gjort honom uppmärksam på vad hände. När lusen nått toppen av strået tippade detta över bakåt så att lusen föll ner på golvet, den andre hade sina fötter där, han reagerade snabbt genom att rycka undan fötterna. Mannen var tydligen helt omedveten om de spännande minuter han gett oss.

Julförberedelse

Julen är ju den största högtiden, det var i alla fall vad vi tyckte som barn. Det väckte en förväntansfull känsla, en ljuspunkt i den annars så mörka årstiden. Det började med att lutfisken lades i blöt på Anna-dagen den 9 december. Hushållsgrisen som götts hela året hade blivit stor och fet skulle slaktas, det skedde omkring tre veckor eller fjorton dagar före jul, den dagen tyckte vi barn var svår, grisen hade blivit ett sällskapligt husdjur för oss precis som katten. Med vemod hörde vi grisens skrik när han fördes ut ur stian där vi så många gånger under årets lopp kelats och kliat honom, vi var förbjudna att titta på

avlivningen men när grisens skrik slutade och vi hörde den dova dunsen när pannbenet krossats med ett kraftigt slag av yxan och att han hade stuckits var det fritt fram. Mor var med och tog tillvara blodet i en skål, under frenetiskt vispande och blandade i rågmjöl för att blodet ej skulle levra sig. Två män var med för att hålla grisen när den stacks, man hade varit inne och fått slaktsupen som seden var, nu skulle man in igen, ta stick supen. Sedan lades grisen på en skottkärra och kördes ner till bryggghuset i den så kallade svarta längan, ett stathus, byggt av gråsten med svarta fogar därav namnet. Grisen placerades i ett stort avlångt kar, en så kallad "ålla" som innan fyllts med hett vatten det var noga att det var rätt temperatur men far var van slaktare, han behövde bara känna med fingret för att konstatera om det var lagom varmt, under grisen lade man en grov järnlänk, denna drogs fram och tillbaka över hela grisen varvid det yttersta skinnlagret släppte med borst och allt. Efter den proceduren lyftes den upp på flaket lite kupad slaktbänk och sköljdes av med hett vatten, skrapades med skarpkantade trattar och vassa knivar för att få bort det sista av borsten. Nu var det dags att gå in igen och ta en sup. Grisen hängdes sedan upp i bakbenen sedan ett hängeträd trätts igenom senorna i benen kunde då säras så det att blev lättare att skära upp den, när det gjordes fick man vara noga med att inte skära hål på inälvorna detta undvek man genom att hålla handen innanför bukhinnan. När man snittade den på ett träflak med kanter hölls sedan under och slaktaren grävde ut hela innanmätet på flaket, huvud och fötter skars av, kroppen delades i två halvor allt sköljdes av med vatten den sedan hänga tills kvällen, då den togs ner och styckades.

På grisen togs allt tillvara, huvud, tarmar, magsäck, lungor, hjärta, njurar och istran, ja till och med öron och svans, endast yttersta delen skars av, fötterna tog

man också tillvara, urinblåsan hängdes upp på en vägg till tork, den blåste sedan upp använde som fotboll, vi fyllde i lite sand, den var annars för lätt, den var så gott som outslitlig, vi hade mycket kul med den. Nu återstod ett hårt arbete för mor att ta tillvara och bereda allt detta, hon tömde tarmar och mage genom att krama ut allt innehållet, sedan skulle dom sköljas flera gånger, då fick någon av oss barn hjälpa till, vi var inte så glada däröver. Tarmöppningen fick vidgas med tre fingrar så att vatten kunde hållas i, sedan skulle tarmen vrängas, det gjordes genom att öppningen vrängdes lite och vatten hälldes i och insidan vändes utåt. Därefter skrapades dom och sköljdes i flera vatten, när det arbetet var klart lades de i saltvatten, tills de skulle fyllas till blodkorv eller annan korv. Allt fett som plockats bort smältes till flott tillsammans med istran och användes sedan till att steka och baka med ibland också på smörgåsarna, som ersättning för margarin vilket var en dyr vara för en statare, att köpa riktigt smör var inte tänkbart, det var endast till för välbärgat folk. Allt kött som skulle bli korv och köttbullar skulle malas, lungor och hjärta maldes tillsammans blandat med köttfärs det kallade vi lungkorv, levern maldes, av den bakade mor en leverpastej. Jag har aldrig ätit godare pastej än den, vi ungar turades om att dra köttkvarnen, på en tratt som sattes på kvarnen krängdes fjälstern på och fylldes med korvmassa, mor knöt om snöre så att det blev i lagom längder. Korven lades i en balja och saltades, efter

en tid hängdes de upp över spisen på en stång för att torka. Köttet och fläsket som skulle användas till julen lättsaltades och förvarades i skafferiet. Det som blev över av grisen grovsaltades och lades i ett stort saltkar som alltid användes för detta ändamål, det var det enda sättet att förvara fläsk och kött på den tiden, när inga frysboxar fanns. Blodkorv gjordes också, skinkan som skulle ätas till jul lättsaltades, den andra halvan fick ligga i salt en tid, togs sedan upp och hängdes till tork, den täcktes med lakanstyg så att flugor kom nära den. När den var färdig åt vi den som pålägg på smörgåsar det var underbart gott, vi var inte så bortskämda med pålägg, det hade vi sällan. När slakten och bakningen överstökats återstod det roliga för oss barn, vi tillverkade girlanger av olikfärgat crep-papper som sedan hängdes upp diagonalt från hörn till i rummet, av glanspapper i olika färger gjorde vi korgar och hjärtan för att hänga i julgranen, det vi också emotsåg med spänning var den paket som beställts hos Åhlen & Holm, en stor postorderfirma. Den beställdes tillsammans med några grannar frakten blev billigare på så sätt. När paketen hämtats fick den inte öppnas, förrän på kvällen när alla var hemma, jag minns att det luktade så gott från varorna, en tvåldoft som spred sig i rummet det var enkla saker som plockades upp, men nog så dyrbara för köparna med sina surt förvärvade slantar. Det var ljus och ljushållare till granen, glaskulor och glitter och hjulbonader av papper med julmotiv de kunde vara bra att täcka över en fuktfläck på tapeten, mor och två andra tanter hade köpt rosa snörliv. Några dagar före julafton var det brukligt att byta fyllningen i alla hackelsemadrasserna det gjordes på kvällen efter kvällsmaten, far tände "fladdermusalyktan" vi efter med varsin madrass på ryggen, på väg upp till häststallet det var en underlig syn när vi gick över den stora kolmörka gårdsplanen, från lyktans sken kastades

jättelika skuggor över planen och upp. Logens tak vi såg ut som jättar med stora säckar på ryggen det var helt spökligt, far hade far tidigare på dagen varit och huggit halmen till hackelse det vill säga fem centimeter långa bitar, det gamla tömde vi ut under hästarna det var alldeles söndersmulat vi fick vränga madrassvaret och skaka det ordentligt utanför och fyllde dem sedan med den nyhuggna hackelsen. Väl hemkomna och lagt madrasserna i sängarna, jämnat till dem, ja då var det dags för det årliga julbadet en stor rund träbalja sattes in på golvet, vattnet fick hämtas i hinkar uppe på gårdsplanen, två hinkar åt gången, med ett ok, det fanns inget vatten indraget i lägenheterna vid den tiden, i en stor kittel på spisen värmdes vatten upp. En efter en fick vi krypa ner i karet och blev ordentligt skrubbad över hela kroppen, öron och hår tvättades noga. Vi skulle bli riktigt rena, för dagen efter, på kvällen var vi uppbyggda till Herrskapet på gården, alla anställda med familjer. Det var nog första gången för mig som jag kommer ihåg riktigt, det torde vara år 1926 eller 1927.

Förväntansfulla lade vi oss den kvällen i nybäddade sängar det luktade så friskt och mjukt på dom nystoppade madrasserna. Dagen efter på kvällen kom så det vi väntat så innerligt på, bytackläder och göra oss fina inför julfesten. Då inträffade en liten olyckshändelse, Greta min lilla syster sprang och lekte på golvet iklädd endast ett linne det bar sig inte bättre än att råkade sätta ändan emot den heta kaminen och brände sig ordentligt och skrek av smärta, mor doppade en handduk i kallt vatten och kylde av henne, hon upprepade det flera gånger. Far var sedan uppe hos Nådan, som vi kallade henne, och fick en salva att stryka på, Greta kunde faktiskt följa med på festen. När vi var uppklädda och färdiga tågade vi upp till borgen, och passerade den gräns vid vallgravarna som vi barn annars inte fick över Det verkade så väldigt stort när

vi kom upp på borggården med de stora borgflyglarna på båda sidor om oss, på båda sidor om huvudentren var det facklor som lyste upp den kullerstensbelagda borggården, det var ljusstakar i fönstren med levande ljus det fanns ingen elektricitet i borgen heller. Vi blev mottagna av tjänsteflickorna sedan vi tagit av oss ytterkläderna, gick vi igenom en lång korridor in till en stor sal där var dukade långbord, kristallkronor i taket och stora ljusstakar på borden en stor julgran med levande ljus lyste upp salen i dom över halvmeter tjocka fönsternischerna var det lagt granris, ovanpå detta låg en massa paket i vitt papper lackade med röda sigill, det var julklapparna som senare skulle delas ut. Efter det vi trakterats med kaffe för dom vuxna, chokladmjölk för barnen, vetebröd och pepparkakor, vidtog dans kring granen och jullekar, en lek gick till så att en stor vetebulle hängdes upp i taket i ett snöre, bullen kunde höjas och sänkas genom att dra i snöret, barnen var ju inte lika långa. Bullen var full med löst instoppade mynt i olika valörer, bullen hissades i huvud höjd för var och en, sedan gällde det att ta sats och springa fram, skalla till bullen så att några mynt lossnade och föll till golvet dessa fick man behålla, nödmynt ersatte dom som fallit ur för att skulle bli rättvist för alla, det var en uppskattad lek både för oss barn och dom äldre, skrattsalvorna ekade i salen när någon av oss satsade för hårt, missade bullen, tappade balansen och föll omkull på golvet där fanns en mjuk matta så ingen skadades.

Vi dansade också ringlekar kring granen, Erik min äldste bror som lärt sig spela dragspel och kunde dom vanliga julvisorna spelade, värdinnan och alla dom unga "pigorna" deltog i dansen. I en långdans med värdinnan främst hållande varandra i händerna i en lång rad och sjungande sprang vi igenom salarna, upp för trapporna till andra våningen, genom

salarna där och ner igen, de allra minsta kunde inte delta men vi andra hade hemskt roligt. Värden tog oss in på sitt kontor där han hade en radio med lurar vi fick gå fram en och en lyssna det knastrade i lurarna man hörde musik fast det var svagt.

Efter avslutade lekar och dans var det dags för julklappsutdelning, värdfolket tog plats vid fönsternischen där julklapparna låg alla barnen var tysta och förväntansfulla, vi ropades fram en i taget och ett paket samt en godispåse innehållande karameller, ett äpple och en apelsin, en frukt som vi aldrig sett förut eller smakat, paketen fick vi inte öppna förrän vi kommit hem. Paketet jag fått var stort och mjukt. Jag kände mig lite besviken just då, leksaker är ju hårda, väl hemkomna och fått tänt fotogenlamporna, var vi ivriga att öppna paketen efter att jag förut varit lite besviken, blev glädjen

desto större när jag fick se vad det var, det innehöll en blå sjömanskostym, kavaj, byxor och mössa med vidhängande band i mössan stod det svenska flottan med gula bokstäver, i kavajen var det gula knappar och en blå krage, jag kunde inte se mig mätt på den jag provade den med en gång och den passade perfekt Varför jag fick denna kostym kunde kanske bero på en händelse som inträffat tidigare på året med mig i huvudrollen. Själv har jag ett diffust minne av detta, men mor har berättat att jag en sommardag samma år

hade gått ute på vägen, utanför "Huggebolängen", där vi bodde, jag hade gått med händerna på ryggen och sjöng "det var en gång en sjöman, med mössan käckt på svaj han hette Axel Öman och hade blå kavaj o.s.v, jag hade inte lärt mej tala rent än, Godsägaren hade gått efter mig och lyssnat utan att jag observerat honom, han ropade på mej jag blev vettskrämd och sprang in till mor men han kom efter och knackade på dörren, han sade att han ville ge pojken en slant för att han sjungit så käckt, han ville också veta mitt namn. Kanske denna händelse var anledningen till den fina julklappen efter festen satte vi barn igång med att julpynta färdigt hemma. Vi var uppe på gårdsplanen och valde ut en gran ur den hög som körts fram från skogen till alla anställda. Vi var många som hjälptes åt att klä granen med riktiga ljus, glaskulor alla korgarna i glanspapper som vi själva tillverkat, en lång girland av små svenska flaggor lindades runt granen, tomtebloss som varit med i paketet från Åhlen & Holm hängdes upp, en spira i färgat glas sattes i toppen. När vi var färdiga satte vi oss på golvet och beundrade den.

På kvällen malde far senapen i ett lerfat lades senapsfrön och med en järnkula i fatet vickade han så att kulan löpte runt i fatet och krossade fröna, han tillsatte lite vatten då och då medan tårarna rann ur ögonen, det blev starka dofter, i köket spred sig doften av senap och julmaten som mor höll på att laga till, koka skinkan, blodkorven, steka köttbullar, kålen kokades ute i dagsverkaremmet där fanns en spis, alla dessa dofter blandat med nyfernissad korkmatta och nyskurade trägolv är ett oförglömligt minne.

Isen hade tidigt lagt sig på sjön och snön hade fallit rikligt. På julafton tändes ljusen i granen och stora trearmade ljusstaken ställdes mitt på bordet i det så kallade finrummet där satte vi oss till

bords och åt av den underbart goda och vällagade mat som mor trollat fram för det mesta av denna underbara julstämning var hennes förtjänst, trots sin stora vardagliga arbetsbörda hade hon gjort allt detta andra arbete, hon var enastående, när jag tänker tillbaka är det inte utan samvetsqual, och full av beundran, hon fick aldrig den verkliga uppskattning som hon var värd, men sådana spontana reaktioner var inte vanligt bland arbetande människor på den tiden, men kanske hon kände det ändå, det hoppas jag innerligt .

På Nyårsafton vid tolvslaget samlades vi alla ute på sjön, om den var frusen, vilket den brukade vara, framför borgen för att åse fyrverkeriet, där far hade förberett detta tidigare på dagen med att bygga upp träställningar. Vid tolvslaget sköts först salut med en liten mässingskanon. Fyrverkeriet utgjordes av bengaliska eldar, raketer, vattenfall, eldsprutande hjul samt tjutande häxpipor allt detta var mycket vackert mot den snöbelagda sjön. En del av de minsta barnen blev förskräckta och skrek, själv höll jag mor hårt i handen och hjärtat hoppade upp och ner halsgropen vid raketerernas smällande, det var far som avfyrade det hela, det imponerade på oss barn, de andra barnen på gården var lite avundsjuka på oss, alla ungar vill att deras far skall vara bäst far var ju också chaufför emellanåt för herrskapet, han hade en fin uniform i kaki, spetsbyxor, benläder, bruna kängor och en uniformsmössa, vi tyckte att han var väldigt fin.

Dom besökte ofta släkten Thelin i Växjö, då kunde de stanna några dagar och far fick mat och logi under tiden där han fick äta i köket tillsammans med personalen. Bilen dom färdades i var en Daimler Cabriolé, grön till färgen. Det hände någon gång, när herrskapet inte var hemma att vi fick åka med far när han skulle uträtta något ärende på stationen i Vallberga.

I femårs åldern drabbades jag och några av mina yngre syskon även några andra barn på gården av shevern som den kallades det var antagligen en bristsjukdom, vi tappade matlusten blev trötta, bleka och magrade. Doktor Västergård i Laholm besökte oss han ordinerade oss att dricka fiskolja, den drycken var det ingen som älskade precis, jag klarade av det, men med motvilja dom yngre syskonen tvingades genom att far tog tag näsan och höllde i en matsked olja i munnen. Det var ren fiskolja den och luktade hemskt.

Tillsammans med någon familj lejde mor Anton Johanssons taxi i Våxorp för att besöka en klok gumma i Vedby i Skåne mera känd som Vebykärningen, det talades om att hon kunde bota sådana sjukdomar.

Det var en spännande upplevelse att få åka så långt med bil, när vi kommit dit väntade många före på att få komma in, det blev en lång väntan, när det äntligen blev min tur, blev det problem, det blev en lång diskussion emellan mor och gummans assistent hon tyckte att jag var för gammal för att behandlas, men mor var påstridig och menade att då vi åkt så långt så jag också få komma in, kvinnan försvann in, antagligen för att överlägga med gumman, efter några minuter kom hon tillbaka med beskedet att jag fick komma in, troligtvis var dom rädda för att jag skulle kunna avslöja deras hemliga behandling för ingen vet vad den bestod av. Jag minns att hon ledde mig igenom flera rum in till ett mörklagt rum in till gumman där vidtog någon sorts ceremoni. Jag hörde gumman mumla något ohörbart samtidigt hade hon något i handen som hon förde runt min kropp uppifrån och ner flera gånger och kände på mitt huvud, det var hela behandlingen. Vi tillfrisknade så småningom allihop, men jag tror själv att det snarare var fiskoljans förtjänst, än gummans behandling.

Vi hade ingen brist på mat och mor var duktig på att laga god mat, det som vi

hade lite av, var mjölk den fick spädas med vatten emellanåt om den skulle räcka till alla, detta och fukten och möglet i huset var säkerligen orsaken till att vi inte mådde så bra.

Vid den här tiden, alltså tjugotalet, var det många som drabbades av lungtuberkulosen i vårt land, på Vallen fanns en familj som led av denna sjukdom, där fanns en flicka i min ålder som jag lekte tillsammans med, vid ett tillfälle var jag med henne inne i lägenheten, i ett av rummen, i detta kala rum med fukt och mögelfläckade tapeter som delvis lossnat från väggen, det vitmålade papptaket fanns stora fläckar och papperet buktade sig taket läckte in. I en säng låg en man, hans magra ansikte med feberblanka ögon syntes knappt ovanför den tjocka fjäderdynan han hade på sig. På en stol invid sängen stod ett glas vatten, några tidningar (Hallands Folkblad) låg utbredda på det fläckade trägolvet, de var fläckade av blod som han hostat upp från sina sjuka lungor, han låg där tydligen isolerad från den övriga familjen. Flickan Sonja drabbades inte av sjukdomen och lever än idag tror jag. den yngre generationen svenskar har inte aning eller möjlighet att sätta sig i in i vilken tristess dessa arma människor levde i, flickan som jag lekte tillsammans med, lever än i dag, tror jag. Den vita piskans slavar. Jag vill särskilt ägna några sidor åt min mors arbetsliv under den tid vi bodde på Vallen.

Även om männen hade det tungt och arbetsamt, så hade statarhustrurna det ännu värre, särskilt de som tvungna att delta i mjölkningen. Vi var många barn i familjen och fler skulle komma, vart och vartannat år fick hon bära ett barn inom sig och hade alla sysslorna att utföra, hon måste varit en stark människa, hon var aldrig sjuk, utan utförde sitt arbete varje dag, då hon skulle föda barn arbetade hon tills värkarna började och efter födseln var hon hemma ett par dagar därefter arbetade

hon som vanligt igen, mjölkningen var tyngsta arbetet att mjölka femton kor för hand två gånger dagligen, förutom alla andra sysslor var en verklig prestation, många av dessa statarkvinnor fick också värkbrutna armar men var ändå tvingade att fortsätta för att kunna hjälpa till att försörja familjen eller också vågade de inte sluta för att de då hotades med vräkning av arbetsgivaren, vilket innebar att efter ett visst datum skulle de vara ute ur lägenheten, att flytta till annan gård var inte heller lätt för att där skulle de också delta i mjölkningen, alternativet var mjölka eller bli vräkt. Klockan fyra på morgonen började mors arbetsdag med sätta eld i köksspisnen för att få värme. Från kökssoffan där jag låg kunde jag se henne ligga på knä framför spisen med ett stearinljus som lyse. På vintern var de enkla fönstren igenfrusna och töade inte upp på dagen, i skenet från den öppna luckan på spisen såg jag hennes trötta ansikte, hon låg kvar tills elden tagit sig i spisen, det var frostgrader inne hennes andedräkt rök ur munnen i det iskalla köket hon fick slå håll på isen i vatten hinken för att få vatten att tvätta sig i. När hon gav sig iväg till kostallet hördes hennes snabba steg, pumpor, nässlor repade mor också, av de enklaste medel kunde hon trolla fram verkligt goda rätter, hon var en fantastisk människa i alla avseende, det som ibland trycker mitt samvete då jag tänker tillbaka på den tiden, är att hon kanske inte fick den uppskattning som hon var värd man tog allt för givet att det skulle vara så, folk i allmänhet visade inte sina känslor öppet, det var nog en medärvd blyghet.

Huvudlöss var ett vanligt problem bland folk mer eller mindre och var svårt att bli av med, mor kammade oss med en fintandad luskam mot ett papper minst en gång i veckan, emellanåt klippte far håret så kort som möjligt sedan tvättade mor håret med något som hette sabadillättika och svepte en handduk om huvudet som

fick sitta kvar omkring en timme, därefter tvättades håret igen, så var vi lusfria igen en tid, alla hade löss på den tiden, under lekar spred sig lössen från den ene till andre.

Skoldags

Den dag jag skulle inskrivas i skolan, emotsåg jag inte med någon större glädje, nej tvärtom. På morgonen då detta skulle ske vägrade jag att stiga upp i stället kröp jag ner under täcket, mor fick dra upp ur sängen med våld, jag blev tvättad och påklädd trots mina högljudda protester, så småningom kom så iväg till skolan, mor cyklade medan jag satt på pakethållaren och tjurade hela vägen. Vid inskrivningen smet en pojke ifrån sin mamma, han sprang ut på en åker där fanns sädesskylar och gömde i en av dem, så det var inte bara jag som ogillade skolan, varför jag gjorde det var kanske inte så konstigt jag hade levt i den lilla värld som Vallen var för mig, jag såg det nog som ett frihetsberövande jag hade inte heller varit utanför gårdens gränser mer än jag varit med och handlat i affären i Våxtorp.

Den första skoldagen började med samma protester jag vägrade att gå den 3 km långa vägen till skolan, Astrid min äldre syster skjutsade på cykel, vi väntade utan för skolan tills lärarinnan ringde in hon kom också ut till vägen hämtade mig då vågade jag inte i protestera, det höll på så en vecka sedan insåg jag att det inte lönade att tjura längre så jag gick till skolan själv.

Lärarinnan var en medelålders fröken med ett barskt utseende Paulina Svensson var namnet. Det var hårda ordningsregler vi skulle efterleva, när det ringdes in till lektion, vilket gjordes av lärarinnan med en mässingsklocka, vi fick ställa oss i rader i ordning som vi satt i skolbänkarna därefter tågade vi in ställde oss vid bänken ingen fick sätta sig förrän alla kommit in och då först på frökens kommando sitt ner, samtal under lektionen var inte tillåtet det var samma procedur när lektionen var slut, på frökens uppmaning stå upp ställde vi vid bänken, sedan gick vi ut i samma ordning som vi kommit i in, det var två klasser första och andra klass och vi var ett trettio-tal elever. En ordningsman utsågs för en vecka det var de som gick i andra klass. Deras uppgift var att öppna fönster och vädra salen, torka svarta tavlan ren. Jag lärde mig snabbt att läsa och skriva dom som inte gjorde detta riskerade att bli kvarsittare och fick gå i samma klass ett år till detta tillämpades under min skoltid, två i min klass blev kvarsittare. Lärarinnan hade en speciell metod när hon gick mellan bänkraderna och kollade oss när vi hade räkning eller skrivning. Om något var fel så påpekade hon felet samtidigt med spetsig blyerts tryckte i huvudet, pennan spetsades innan hon gick ner ock kollade, det var bara pojkarna som blev tillrättavisade på detta sätt, det kunde vara rätt smärtsamt. Böcker och annan skrivmateriel fick föräldrarna själva betala, för många var en krona mycket pengar på den tiden, som vanliga arbetare och torpare och sådana fanns det många i Våxtorps kommun, statarbarn ifrån Vallen, Axelvold och Menlösa tre stora herrgårdar, det fanns också många mindre torp som förut tillhört dessa gods och de hade det lika fattigt som statarna, jag minns särskilt tre barn i småskolan deras föräldrar var torpare och det var många barn i familjen. Ett av dom här tre barnen, pojken, var kvarsittare i både första och

andra klass. Deras skuld för skolmaterial hade inte betalats trots upprepade påminnelser av lärarinnan. En dag tappade hon humöret och var riktigt arg och uppmanade dem att inte komma nästa dag utan pengar, flickorna grät av rädsla men det bekom inte lärarinnan alls, hon bara fortsatte att förnedra dem, hon jämförde mina föräldrar mot deras och menade att de hade lika många barn att försörja men ändå kunde göra rätt för sig. Nästa dag stod alla tre utanför grinden dom vågade inte komma in eftersom dom inte hade pengar med sig, lärarinnan fick gå ut och hämta dem. Hur svårt måste det inte varit för dessa stackars barn att gå till skolan under sådana betingelser och hur opsykologisk var inte denna lärarinna som utsatte dem för en sådan press.

Många lärare särbehandlade barnen i skolan på den tiden, storböndernas, handlarnas och prästens barn fjäskades det med fastän de inte alltid var så kvicka i huvudet ingen av dem blev kvarsittare fastän det ibland skulle varit befogat, men dessa personer satt ju i skolstyrelsen på tjugetalet, där fanns ingen representant med från arbetare, därför fick lärarna hålla sig väl med överklassen, dom satt också i kommunalfullmäktige och bestämde lära-nas förmåner.

Mellanskola och folkskola var belägna i Björbäck, i samma byggnad, tredje och fjärde klass i en sal, med lärarinna, femte och sjätte klass, med en lärare i en sal, det var inga vägar som var plogade när gick vi på morgonen, på fötterna hade vi trätofflor nästan allesammans, vi hade omkring sju kilometer att gå från Vallen, vintertid när det var djup snö och den kom in i tofflorna det blev till en is klack under foten, strumporna blev blöta och vi frös hemskt, strumporna fick självtorka i skolsalen golvet var kallt det fanns värmeledning med två små element men dom värmdes inte tillräckligt. Matpaketen vi hade med oss bestod av grovt bröd

hembakat av mor, margarin ftir det mesta när inte det fanns fick det bli fläskfett eller flott någon gång kunde det bli en korvskiva på eller ett stekt ägg, korvskivan sparade man till sista smörgåsen. De bättre bemedlade barnen hånade oss ibland och visade oss sina härliga med pålägg av alla de slag så ofta sökte vi dölja vad vi hade med oss på olika sätt, somliga gömde sig bakom ytterkläderna i förrummet det fick vara matsal på den tiden matpaketen var oftast inslagna i tidningspapper och det fick sparas till nästa dag, ibland kunde det blivit papper när vi varit i affären och handlat, kassar fanns inte då, varorna man köpte slogs in i vitt papper till en paket, detta papper måste också sparas så länge det höll ihop. Papper var en bristvara för många det var inte många arbetare som hade en daglig tidning. Varuhusen Åhlen o Holm och Oskar Ahrens kataloger fanns på dom flesta utedass i Sverige.

I mellan och folkskolan blev de elever som kunde sjunga uttagna av kyrkans kvinnliga kantor fru Bolander till en kör för att sjunga vid högtidliga tillfällen. I kyrkan, hon kom till skolan allt emellanåt och tränade oss detta skedde efter skolans slut för dagen. På julafton och andra stora högtidsdagar sjöng vi från läktaren med kyrkorgeln bakom oss. Ett tillfälle som jag särskilt minns var den 6 november 1932 då 300 års minnet av Gustav den II Adolfs död när han stupade i slaget vid Lützen kyrkan var packad med folk dom stå i gångarna och överallt där det fanns utrymme. Vår lärare i femte och sjätte klass var alkoholist ofta var han påverkad när vi kom till skolan och många gånger infann sig inte lektionerna han bodde i en villa intill skolan, avsedd som lärarbostad, det hände ibland när vi hade skrivning enskilt, att han satt och somnade till i katedern, vid ett sådant tillfälle satt vi sköt på varandra med gummiband och papperstussar jag skulle skjuta på en kamrat fram i bänkraden men missade, i

stället träffade det läraren i pannan han ryckte till, rättade till glasögonen som brukade hänga långt fram på näsan gick lugnt ner i bänkraden där jag satt han hade just passerat förbi mig där jag satt med hjärtat i halsgropen jag drog lättad suck då vänder han sig kvickt om ger mig ett hårt slag med handen över örat och tinningen så att jag föll ur bänken ner på golvet antagligen var jag nära avsvimning allt snurrade runt i huvudet och det susade i örat långt efteråt. Det var inte den enda gången han uppträdde brutalt han blev anmäld ett flertal till skolstyrelsen i kommunen men inget hände. I hörnet bakom kartstället stod en skalad käpp, den plockade han bort varje gång skolinspektören kom på besök. Den käppen fick min äldre bror Åke och kamrat till honom känna av när dom olovandes gått in i materielrummet där bland annat experiment grejor förvarades kan inte tyckas vara så allvarligt att det var befogat med sådan misshandel som de utsattes för de hade svårt att ta sig hem Åke försökte dölja det men mor såg att något var fel så hon tvingade honom att ta av kläderna, man kunde räkna varenda rapp från ryggen och ner på benen, dagen efter var han alldeles blågrön, han fick stanna hemma en hel vecka. Far cyklade till skolan och hade ett allvarligt samtal med läraren, han kontaktade även skolstyrelsen som lovade att tala med läraren, men även denna gång slapp han undan. Dom tyckte väl att det bara var några statarungar han slagit, det hade säkert inte passerat opåtalat om det varit någon av de så - kallade finare barnen. Om detta hade hänt idag och barnen blivit uppvisade för en läkare så hade läraren fråntagits sin tjänst med all säkerhet.

Under hela min skoltid var det ett ämne som aldrig berördes, det var sexualupplysning och hemma talades det aldrig om detta så att det där med blommor och bin fick vi själva lista ut, det var inte så svårt med tanke på den miljö vi

befann oss i. Vi såg ju djurens beteende på gården där fanns massor av kor, så tjuren måste allt som oftast tjänstgöra detta skedde utanför stallet fastän vi inte fick vara med så kunde vi smygtitta ändå, likadant var det i svinstallet där såg vi när galten betäckte suggorna det var mer intressant han tog längre tid på sig och upprepade det flera gånger, däremot när ett sto skulle betäckas tyckte vi det var lite skrämmande, då kom en bonde körande dit med stor ardenner hingst han hade svårt att bemästra den förväntansfulle hingsten denne skrek och stoet svarade inne i stallet det var svårt för gubben att spanna ifrån vagnen, när hästskötaren ledde ut stoet blev hingsten så ivrig att gubben nästan släpades med.

Vi låg gömda i en vagnsport alldeles intill den minste som var med oss blev rädd och började skrika vi var nära att bli avslöjade, när stona skulle ha föl fick vi däremot vara med tillsammans med den gamle hästskötaren Johannes, han tog fram några halmbalar som vi fick sitta på, vi satt knäpp tysta och var fascinerade av vad som hände. Det var lustigt egentligen att vi fick närvara när djuren skulle föda, men inte när dom skulle bli till. När vi bevittnade den här händelsen var det en lite äldre flicka med, elva år tror jag att hon var, hon var fyra år äldre än jag, hennes mamma var ogift och hade bara detta oäkta barn, som det benämndes då, hon var ensam hemma om dagarna då mamman arbetade med att mjölka mornar och kvällar och annat arbete på dagarna. Natalia hette den här flickan, hon blev tydligt berörd av det hon bevittnat, hon föreslog att viskulle följa med henne hem och leka likadant, de minsta fick inte vara med. För att ingen skulle se oss fick vi krypa in genom ett fönster på baksidan av huset, två flickor och tre pojkar, en av pojkarna hade tidigare berättat att han visste hur man skulle göra han hade sett sin pappa göra det på sin mamma, han lade sig ner på marken och lyfte på ändan

upp och ned det var så det skulle gå till menade han. När vi kommit in alla tog Natalia av sig byxorna sade till den andra göra likadant sedan lade de sig ner på golvet med särade ben och uppmanade oss att plocka fram det lilla verktyget vi var utrustade med, jag var först med Natalia det var lite spännande, påtänd tror jag inte att jag var, men utförde dom rörelserna som den pojken visat oss, när hon tyckte att jag gjort mitt, var det nästa pojkens tur och jag fick överta den andra flickan, så höll vi på tills vi blev osams om vem tur det var att ha Natalia så det var så det tog slut man kan ju säga att gruppsex inte är en modern företeelse, det blev aldrig någon upprepning av detta, Natalia och hennes mamma flyttade ifrån Vallen, allt glömdes bort.

På hösten i november 1934 blev jag sjuk, tappade matlusten och fick svår trötthetskänsla och kände mig jämt frusen jag gick ändå till skolan i det tillståndet några dagar, tills jag fick hög feber och kroppen svullnade jag kunde inte gå till skolan längre, febern bara steg till över 40 grader. Jag låg så i några dagar tills mor bad fru Benz att komma och undersöka mig, hon var med i Röda Korset och sjukvårdsutbildad hon och hennes man var de nya ägarna till Vallen sedan några år tillbaka, det blev omedelbart transport till sjukstugan i Laholm, jag blev inlagd för behandling av doktor Ströback, han konstaterade efter provtagning att jag hade äggvita och njurinflammation så jag fick stanna kvar för behandling. Jag minns hur förskräckt jag blev när jag kissade på flaskan, för provtagning, det var rött som blod, orsaken till att jag blev så rädd var att året innan dog en kamrat till mig i samma sjukdom han hade varit sjuk i några år, hans äggvita blev kronisk, nu trodde jag att samma öde skulle drabba mig. Första natten på sjukstugan minns jag som om det var igår vi låg åtta stycken på samma sal det var medelålders och äldre, jag var enda barnet, när syster varit

inne och sagt god natt och släkte ljuset, första dagen då kom ångestkänslorna över mig, jag grät i tysthet med filten över huvudet, höga skrik hördes ibland från någon av de andra sjuksalarna och springande i korridoren, het av feber och tankar som snurrade runt i huvudet för min inre syn såg jag mig själv ligga i samma likrum som min lekkamrat låg i när han var död det var ett iordningsställt rum i svarta längan rummet var klätt med grankvistar, han låg på en vit bädd, några ljus var tända. Dessa tankar höll mig vaken länge den natten innan jag somnade, på den av tårar blöta kudden. När jag vaknade på morgonen kändes det som att vara i himmelriket jag låg i en mjuk säng emellan vita lakan och det var varmt i rummet och hur skönt det var att sätta sig på en toalett inne, jag hade aldrig sett en vattenklosett och visste knappt hur den fungerade men jag kom underfund med att man måste dra i det hängande snöret för att spola, vilken skillnad det var mot att gå ut att sätta sig på ett dragit och kallt illaluktande utedass.

Doktor Ströback var en robust herre med en kraftig stämma som hördes i hela sjukstugan, men sympatisk ändå, när jag legat inne några dagar och han gick morgonronden frågade hur jag kände mig och undrade hur det var med avföringen, det ordet hade jag aldrig hört förut, men tänkte jag, att det är nog något som vara skall vara bra, så jag svarade ja det är bra han verkade vara nöjd för han klappade mig på huvudet och sade, bra min gosse, av gubbarna fick jag veta vad det betydde.

Den första veckan fick jag ingen fast föda utan endast något som liknade tjock grädde men smakade lite annorlunda det var kanske någon slags medicin inblandad. Efter några dagar gick febern ner och blodet i urinen minskade, jag var inte så trött som förut. Jag tänkte på julen det var endast tre veckor dit och tänkte på en visa som mor sjöng för oss ibland. I en sal på

lasarettet, det handlade om en liten flicka som hade lungsot, hon längtade hem till julen, kanske till jul, hade läkaren lovat henne men det blev ständigt uppskjutet vid varje högtid till sist lovade han att hon skulle få komma i maj när göken gol, men så blev det inte, flickan dog innan. Denna visa grep oss ungar djupt och vi fick tårar i ögonen varje gång hon sjöng den, i min fantasi tänkte jag att så blir det för mig också. Efter en vecka med grädde, fick jag äntligen börja med fast föda, smörgås med osaltat smör på morgonen samt mjölkchoklad, till lunch fick jag endast grönsaker kokta utan salt, det fick jag inte använda alls, det varierade från morötter, bönbaljor, brysselkål och så vidare. Grönsaker var inte min älsklingsrätt, jag mådde illa bara av lukten, värst var det med brysselkålen den fick jag inte ner mycket av.

Syster Thea kom ibland in och kontrollerade hur mycket jag åt, hon tyckte att jag lämnade kvar för mycket på tallriken, då fick jag en ide om hur jag skulle kunna lura henne, under sängbordet på en hylla fanns en spottkopp med lock den var väl till för gubbarna som snusade. I den smusslade jag ner den mat jag inte gillade fast lite grann lämnade jag kvar på tallriken för att det inte skulle väcka misstankar, när jag gick på toaletten tog jag koppen med mej och spolade ner innehållet. Syster tyckte jag blivit duktig och klappade mej på huvudet, jag blev aldrig avslöjad konstigt nog. Efter någon vecka fick jag kokt kyckling, ett par gånger i veckan, visserligen var den osaltad men jag älskade kyckling och det smakade underbart gott. Det var bara någon vecka kvar till jul och jag tänkte ständigt på om jag skulle få komma hem, jag frågade syster emellanåt men kunde inte ge mig besked, doktorn vågade jag inte fråga. Några dagar före jul då han gick rondens stod han en stund och kollade mina värden på patienttavlan på sängen, så frågade han mig om jag ville hem till

jul, ja skrek jag, han skrattade, men på ett villkor att jag skulle följa dietlistan och hålla mig borta ifrån julmaten, det dämpade min glädje något, jag skulle komma tillbaka efter Trettondagen det skulle tas nya prov då. Men det var sannerligen inte lätt att hålla sig till dieten när jag såg all den goda julmaten på bordet och se hur alla de andra smorde kråset med den. Mor hade visserligen kokat en höna till mig den räckte hela julen jag fick ju äta grönsaker till, jag kunde ändå inte motstå frestelsen så när jag fick tillfälle, smög jag in i skafferiet och tog en bit skinka samt några köttbullar och stoppade det i fickan, som jag sedan åt i smyg. När jag efter julen kom in till sjukstugan, för provtagning visade det sig att värdena blivit sämre och jag hade blod i urinen igen, det var straffet för att jag varit olydig och i smyg ätit av julmaten. Jag blev inlagd igen vilket var en stor besvikelse, det hade snöat och jag hade räknat med att vara på källbacken med de andra barnen, lite lättare blev när min bror Åke också blev inlagd på samma sal, han hade magont, vi fick ligga på samma sal, man skulle ta en del prover på honom, han fick ligga kvar en vecka blev ordinerad någon slags medicin och fick åka hem. Jag blev ensam kvar bland alla gubbarna. Det var några av dem som dog på min sal, en av dem var från Våxtorp han var senil och räknade pengar som han hade i en stor smålandsbörs under huvud kudden, detta gjorde han även på nätterna. En natt hade han gjort på sig och kletat ner både sig själv och pengarna och försökte göra sig ren själv, han hade en nattlampa så jag såg vad han hade för sig jag ringde på sköterskan hon tog sängen och körde ut den, gubben kunde inte gå själv, hon var ensam den stackaren.

Gubben dog en natt några dagar senare, sängen rullades ut ur salen på morgonen, när jag skulle ut i tvättrummet, som var på andra sidan korridoren, där stod en säng övertäckt med ett vitt lakan

det såg lite knöligt ut jag blev nyfiken och lyfte på lakanet där låg gubben död, detta var tidigt på morgonen så vaktmästaren, som skulle ta hand om honom hade inte kommit än, till historien hör att när man skulle rengöra och utrymma hans bostad så hittade man 80 tusen kronor i innerfickan i en gammal kavaj, sedlarna var ihop möglade, detta belopp var väldigt stort på trettioalet, trots detta hade han levt på svältgränsen. En dag kom en man in på salen och sa att han skulle läggas in, han var klädd i en lång ulster, bred-brättad svart hatt och hade tjockt vågigt hår som räckte långt ner på ryggen och långt helskägg, han såg inte ut som att vara särskilt sjuk.

Han sa att han var en kringresande trollkonstnär, han hade fått magbesvär och skulle behandlas därför. Det blev ett trevligt inslag i den annars så trista vardagen han visade sina konster med kortleken han var verkligen skicklig, han utförde konster både med kortlek mynt och berättade historier, han var verkligen underhållande, så det blev trist när han blev utskriven och gav sig väg.

Lite senare kom en man in, han låg i sängen intill mig, han var ifrån Ränneslöv och var svårt sjuk, Joel hette han, jag tror att han var målare och hans njurar fungerade inte, hans tillstånd försämrades snabbt, han kräktes blod, detta hände ofta på nätterna, blodet levrades i halsen så han höll på att kvävas jag ringde på klockan så nattsyster kom hon drog ut det levrade blodet med en pincett en gång när det dröjde innan systemen kom försökte han själv dra ut det men misslyckades han var alldeles blå i ansiktet jag tog pincetten och drog ut slamsorna som hängde utanför munnen på morgonen berättade han för de andra på salen att jag räddat livet på honom, senare på dagen flyttades han in i ett rum där han låg ensam en dag kom syster och sade att han ville prata med mej, han var så svag så jag hörde knappt

vad han sade han vinkade fram mig till sängen och kramade mig och sade att jag skulle få alla påsarna som stod på hans bord det var bananer och choklad som han inte hade kunnat äta, han vinkade när jag gick, någon dag senare var hans säng utkörd i korridoren på morgonen täckt med ett vitt lakan. Efter hand som jag blev bättre fick jag hjälpa flickorna i köket att torka disken och när gubbarna ville byta tidningar. En händelse som kunde fått allvarigare följder, än det blev, skedde när jag skulle ligga under en kvartslampa, syster kom och hämtade mig en eftermiddag, vi gick in i ett behandlingsrum där jag fick lägga mig på rygg under lampan naken, efter ett tag kom hon tillbaka och jag fick vända mig på rygg, hon bad mig ligga så tills hon kom tillbaka. Jag låg så en bra stund ingen hördes av, det var tyst ute i korridoren endast ett svagt surrande hördes från lampor, besökstiden var slut, doktorn hade gjort ronden och gått hem, jag låg länge och lyssnade, en ringklocka ringde någonstans i korridoren, tystnaden fortsatte jag började bli orolig och något inom mig sade att något var fel, jag låg kvar en stund till, då slog mig tanken att signalen som hördes var för att påminna systemen att det var tid att avbryta behandlingen, tankarna surrade i mitt huvud, vad skulle jag göra, skulle jag gå upp, kanske skulle hon bli arg då, så jag låg kvar men vände mig och svepte lakanet om mig, tystnaden fortsatte, till sist hoppade jag ner från bordet och ställde mej en bit ifrån, beredd att hoppa upp igen när jag hörde syster komma, jag stod avvaktande ett bra tag, ett skrik avbröt tystnaden och någon kom springande i korridoren, kvickt som tanken hoppade jag upp på bordet och lade mej tillrätta under lampan. Dörren rycktes upp, syster kom inrusande med skräckslaget ansikte, drog mig ner från bordet, hon skakade i hela kroppen det hördes på rösten att hon var gråtfärdig, halv-

springande drog hon mig ut till mottagningsrummet, där smorde hon in mig med en salva över hela kroppen, hon skakade fortfarande och tårarna rann på hennes kinder. Jag kände redan att det började hetta i skinnet mest på ryggen. När jag kom in salen igen, berättade gubben som låg närmast mig att syster kommit in salen, nu såg att inte var där, slog hon ihop händerna, skrek till och sprang ut, det var detta jag hade hört. Det blev en hemsk natt det brände i skinnet, mest på ryggen, baksidan av lår och ben, jag både svetades och frös samtidigt. Tidigt på morgonen kom syster in och hämtade mig det stramade i både rygg och ben så jag hade svårt att gå, hon var fortfarande lite darrig och bad mig att inte säga något till doktorn hon skulle göra mig bra igen med salvan hon strök på. När doktorn gick rondan på morgonen stannade han undrande varför jag var sängliggande, syster var snabb att säga jag var förkyld och hade lite feber Han tittade på patientbrickan vid sänggaveln därefter fortsatte han rondan, det blev några svåra dygn till innan svullnaden gick ner och smärtorna försvann men ömt var det, på baksidan av låren och benen, hade skinnet spruckit, men läkts igen så jag kunde ha strumpor på mig och kunde vara uppe igen under tiden jag låg kom syster ofta in med godsaker som patienter lämnade kvar när dom åkte hem, likaså tidningar och sagoböcker, stora pussel som hade ett speciellt bord som passade att sätta över sängen, jag lade många sådana, efter en dryg vecka var jag återställd, vad sårn beträffar. En morgon kom syster in med dagens tidning och visade en notis där det stod att Sigfrid Wennström, anställd på Vallens gods hade tilldelats en av de gårdar som avstyckats från Ränneås herrgård, sammanlagt var det fjorton gårdar. Det var ett projekt som staten startat, stora gårdar köptes upp lite här och var och styckades i omkring tretton hektar till varje gård, de första åren skulle gårdarna arrenderas och

sedan friköpas. Det var i första hand de anställda på gårdarna som först fick välja blev det sedan några gårdar över fick vem som helst ansöka hos jordbruksnämnden. Efter konkursen på Vallen hade Gyllensköld blivit chef på domänverket i Halmstad, han kontaktade far och tyckte att han skulle in en lägga in en ansökan, far samtyckte och Gyllensköld ordnade det hela. Det var med blandade känslor jag mottog detta, först tyckte jag att det skulle bli spännande, vi skulle få egna djur av alla de slag och ett nytt eget hus att bo i, men samtidigt skulle det bli svårt att lämna alla lekkamraterna och allt det roliga vi haft tillsammans. I slutet av februari var jag så återställd att jag fick åka hem men fick fortsätta att hålla diet ett år framåt. Barndomstiden på Vallen var en lycklig tid trots fattigdom och dåliga bostäder, men vi led ingen nöd i vår familj, tack vare våra duktiga föräldrar. Vi hade stora ytor att leka på vi hade också sjöarna och ån som var till glädje för oss både sommar och vinter. Skogarna som nästan omringade hela godset, stora åkrar och hagar, det pågick en massa aktiviteter i stallar, logar, sågverk och i sädesmagasin, där maldes mjöl till svinen och krossades havre till hästarna, det var så oändlig mycket att titta på och delta i. När hö och sädesbärgningen pågick fick vi åka med vagnarna ut på fälten. Innan man lastade på placerades åkbrädan på botten av vagnen så den stack utanför, det gjorde körkarlen med avsikt för att vi skulle kunna sitta några stycken där. Hölassen drogs upp på höloftet medelst en vandringsanordning, före lastningen lades två linor tvärs över vagnen, när man fått tillräckligt lass så fästes linorna ihop sedan bar det iväg hem till stallet, vägdammet, stod som ett moln efter vagnen, järnringarna på hjulen malde sönder gruset till ett fint stoft, vid avlastningen kopplades en lina från vandringsen på motsatta sidan av stallet över loftet till lasset där det fästes i

linorna, med ett snöre som var kopplat till en bjällra vid vandringsen, ett ryck i snöret och lassat drogs uppför en bana av plankor, upp till loftet, när det kommit på plats gjordes ett nytt ryck i snöret. Vandringsen drogs av en häst som gick runt förspänd till en stång som fäst till ett brett liggande hjul fastsatt i marken där linan vindades på när hästen gick runt vi satt på stången och åkte runt ibland fick vi hålla tömmarna när hästen vandrade runt. Efter arbetsdagens slut skulle hästarna ut hagen, det var närmare en kilometer ut till hagen då fick vi rida på de gamla och snälla hästarna några av drängarna red först det var inte lätt att sitta gränsle på en bred ardenner, hästarna visste vägen själva så det var bara att hålla i manen och följa med, det hände vid något tillfälle när hästarna blev ystra och hoppade till att någon kasade av men hände aldrig någon olycka. Ett uppskattat nöje för oss pojkar var att reta ungtjurarna i hagen på kalvabacken vid sjön. Den var omgärdad av ett trä staket. Det gick så till att vi gick in i hagen så långt vi vågade, genom att stampa i marken ock skrika, så retade vi upp dem, det räckte att en började springa emot oss då kom flocken efter, då gällde det att vara snabb i benen och springa mot staketet och slänga sig kvickt över, en gång föll en av pojkarna, han hade stora rågummistövlar med vida skaft, han kom upp snabbt och hann precis svinga sig över staketet innan tjurarna var ifatt oss, han blev så rädd att han gjorde på sig han tog av ena stöveln och tömde ut en lort, vi hade kortbyxor alla pojkar på den tiden och kalsonger hade vi inte så därför var det inte underligt att lorten kom i stöveln det hände att han ibland blev kallad för skitstöveln. Vi hade otroligt mycket att sysselsätta oss med så tröttnade vi något så var det alltid annat att göra. Vi strövade ofta i skogarna när kråkorna och skatorna hade ägg eller ungar vi blev specialister att finna deras väl gömda bon i tallar eller granar, de byggde helst i höga träd man,

försiktigt tog vi oss upp gren för gren fanns det ägg i boet, så tog vi dem i mössan och vek ihop den mellan tänderna, var det ungar i boet så stoppade vi dem innanför skjortan, äggen skulle vara hela om skulle få betalt för dem. Ungarna slog vi ihjäl och högg benen av dem. Vi fick tio öre för ett ägg och femton öre ett par ben, på en gård i Våxtorps by lämnade vi dessa bonden var utsedd av kommunen för att sköta detta, äggen slog han i sönder och benen slängde han ut på gödselstaden. Dagen efter när ingen såg oss var vi och tog tillbaka benen, en dag senare lämnade vi in benen igen, det vågade vi aldrig göra om det var för spännande.

Vi hittade en gång två skatbon med elva nästan flygfärdiga ungar vi måste gå flera gånger innan vi fick hem alla vi släppte in dem i två tomma kaninburar dom var så fina att vi inte kunde slå ihjäl dem. Vi matade dem med mask, larver och bröd, det värsta var att de förde ett himla oväsen, hela traktens skator tycktes ha samlats där, föräldrarna var klart också med där. När vi gick en bit därifrån så var dom framme och matade dem genom nätet, så fort det ljusnade på morgonen så satte skränandet i gång och väckte alla närheten. En morgon var det alldeles tyst när vi vaknade, jag hoppade kvickt i byxorna och sprang ut, dörrarna på burarna var öppnade och skatorna var utflugna, mor hade släppt ut dem när hon gick ut för att mjölka klockan fyra på morgonen hon var en stor djurvän och tyckte det var synd om dem, och det var det ju. Vi hade också kaniner och marsvin i burar, som vi själva tillverkat.

Indianer och vita var en mycket uppskattad lek. Det fanns massor av indian böcker att läsa, detta inspirerade oss mycket, vi tillverkade pilbågar, i parken fanns ett lämpligt träd det liknade nästan bambu, långa och raka stammar och sega, vi klippte av huvudet på spikar och slog in i ändarna på pilarna och

snodde fin ståltråd om fästet, det gjorde vi för att pilarna skulle sätta sig i träden i andra ändan satte vi hönsfjädrar som styrde pilen, Det var ju livsfarligt det vi gjorde, men ute i skogen var vi ensamma, våra föräldrar hade ingen aning om detta, som väl var hände det aldrig något farligt vid dessa lekar byggde vi en gång ett indiantält, tipi som det heter, stommen utgjordes av långa störar som vi klädde med grankvistar och torrt gräs vilket det fanns massor av där. Någon föreslog att vi måste ha en eld inne i tältet för det hade ju riktiga indianer, men vi måste ha elden i något så vi sprang hem och letade i en skräphög hittade vi en tom tioliters plåtkärl som vi tog med oss. Vi eldade det med torrt gräs och kvistar, med ett starkt förstoringsglas, som hade suttit i en karbidlampa, då det var starkt solsken tog det inte lång förrän det tog eld, vi placerade kärlet mitt i tältet och satte oss runt det och kände oss som riktiga indianer med fasanfjädrar i håret fast röken blev besvärade så vi hostade snart allihop och det sved i ögonen, då hände något helt oväntat, kärlet föll isär lödningen i fogarna hade smält, elden föll ut i det tjocka nertrampade gräset och elden flammade upp det blev panik alla skrek och rusade ut igenom tältväggen så det föll ihop över elden som flammade upp jag tog en grankvist som hade klätt tältet med och uppmanade de andra att göra likadant vi slog allt vad vi orkade efter stund hade vi kämpat ner elden så vi kunde plocka bort riset från härden. Vi tog bort allt torrt gräs runt glöderna, vi var barfota allihop så kunde inte trampa på glöderna men vi fann på råd och ställde oss runt elden och pinkade vi måste ha varit fulltankade det fräste och rök länge kanske vår Herre hade en finger med i spelet och gav oss en extra puff. Vi fick släckt alla glöderna och plockat rent runt omkring med den sönderfallna plåtburken skrapade vi jord och över askhögen. Bara några meter ifrån där tältet stått var det

halvmetern högt torrt gräs och torra buskar, därefter var det skog. Hade vi inte lyckats med släckningen så hade det blivit katastrof. Eftersom det var en söndag detta hände och långt ifrån gården, hade ingen observerat vad som hänt, vi stannade kvar för att vara säkra på att glöderna släckts ordentligt. Därefter gick vi till ån för att göra oss rena från sot på armar och ben. Det var ganska slokörade indianer som lommade hem denna söndagseftermiddag, vi hade fått oss en riktig läxa, att inte leka med elden.

Märkligt nog så var det ingen som frågade varför vi osade rök. Det var inte bara oskyldiga lekar som upptog vår tid, vi kunde också vara riktiga rackarungar. En sommardag var vi några stycken vid sjön och lekte, det var så mycket vi kunde sysselsätta oss med där, vi fiskade eller byggde barkbåtar, det var så många olika saker vi kunde göra, men den här dagen fick någon av oss en ide, vi skulle skrämma någon av pigorna som arbetade uppe i borgen. Ett tiotal meter från sjökanten på en sluttning stod ett utedass för de anställda det var delat i en halva för män den andra halvan för kvinnor dit fick också pigorna uppe i borgen använda. Eftersom dasset låg på en sluttning mot sjön så blev det ganska öppet baktill trots att det stod på en gråstensmur på båda sidor vi kollade och konstaterade att den plan vi hade tänkt ut fungerade, här skulle vi kunna skrämma någon av pigorna riktigt ordentligt. Vi letade upp ett par meter långt spö från buskage av rönn och skalade av alla grenar och löv, utom i toppen där fick löven fick sitta kvar, vi provade och fann att det skulle fungera, det fanns gott om buskage bakom dasset, så det var bara att gömma sig där och invänta att någon av pigorna skulle bli nödig. Väntan blev inte så lång, men det en av pigorna vi tyckte så bra om, henne ville vi inte göra illa Gertrud hette hon och var alltid snäll mot oss vi fick hjälpa henne plocka ägg i höns och gåshusen så vi

beslöt att vänta på nästa besök och det var en av dem vi inte tyckte om, Asta hette hon och var alltid så sur mot oss, vi hörde när hon lyfte upp locket, då var det dags för oss att agera snabbt, tyst smög jag fram med spöet genom att böja mig fram över muren kunde jag föra upp det mot hålet, som jag inte kunde se, efter ett tags vispande hördes skrik och en duns när hon hoppade upp. Nu var det vi som fick fart på benen och flydde den väg vi hade bestämt innan utmed sjökanten ner till skogen och in på stigen som går emellan sjöarna och fram till kalvabacken på den andra sidan av gården det var en bra bit att springa så vi var ganska uttröttade och vilade oss i gräset där och diskuterade det lyckade tilltaget.

Så småningom kom det ut bland folket på gården vad som hade hänt vid dasset och man skrattade åt det, drängarna retades med pigorna när de kom åt, ingen fick veta, vilka som var skyldiga vi vågade inte berättade det för någon.

När vi bodde på Lillegård hade vi en gammal ungarl som närmaste granne i huset, Jens Hoffman, en enstöring, han hade stort yvigt skägg, ihopväxt med håret, han tittade bara med ett öga, han var låghalt och såg sned ut i kroppen han hade utfört dikningsarbete det mesta av sitt liv, grävt diken med spade som enda verktyg så det var inte konstigt att han såg utsliten ut, han gick alltid i gammeldags träskor gjorda helt trä. Det talades om att han höll på med en uppfinning, en evighetsmaskin, han släppte aldrig in någon i lägenheten och pratade nästan aldrig med någon. Han lagade själv sin mat och bakade själv sitt bröd, han satte i deg hemma när degen var färdig, tog han den i en jutesäck på ryggen ner till bakstugan och slog upp den i kakor, en gång vid ett sådant tillfälle var inte snälla mot honom, när han gick ut för att hämta ris till att elda med i ugnen då passade vi på att smyga in och petade in kastanjer i kakorna och slängde en del på

elden, när dom blev uppvärmda sprack dom med en dov knall vilken effekt det fick i brödkakorna vet jag inte men han måste ha blivit förvånad när han skar upp sitt bröd.

Midsommarafton firades med midsommarstång i hagen mot sjön en vacker plats med borgen inbäddat i lummighet omkring och terrasserna fulla av blommor samt den vackra lillträdgården full med blomrabatter inramade av låga välklippta häckar. Denna midsommar är vackraste jag upplevt både vad väder och omgivning beträffar alla i familjerna deltog, gamla som unga. Först var det dans kring stängen för barnen, farfar spelade fiol och far på ett litet tvåradigt dragspel, när barnen dansat färdigt blev det förtäring ur medhavda korgar, man satt i gräset på filtar man haft med sig, efter förtäringen var det vuxnas tur att dansa, det svängdes runt i gräset till tonerna av polska, hambo, schottis och vals, Karlarna hade förstärkt sig ur medhavda pavor så stämningen var på topp. Även farfar hade tagit sig en styrketår han satt på en stol intill stängen, med skärmössan tillbakaskjuten i nacken hans löskrage hade tydligen lossnat för den satt på trekvart och han spelade så svetten lackade. Under en paus i dansen skulle man, "slå katten ur tunnan," en lek som gick ut på att man fäste ett rep i en trätunna över en trädgren, så att man kunde reglera höjden, tunnan sattes i svängning fram och tillbaka, sedan fick deltagarna i tur och ordning slå ett slag mot tunnan med en påk, i tunnan låg ett pris som den fick när tunnan föll i sönder och priset föll ur. Den midsommaren blev ett oförglömligt minne.

Något år senare ordnade Våxtorps brandkårsförening en allmän fest, där pengarna man fick skulle gå till inköp av en brandbil, de byggde tillfällig dansbana med en scen för musikanterna, banan lövades, tält byggdes upp för kaffeserve-

Foto från brandkårsfesterna
1935 eller 1936

ring, skjutbana, lyckans hjul och försäljning av godis. Det började på lördagskvällen och fortsatte på söndagen, massor av folk strömmade till, vädret var vackert båda dagarna. Det som imponerade mest på oss barn var en pojkbåsorkester från Halmstad, pojkarna var i tio och tolvårsåldern, klädda i röda rockar med hög krage och mässingknappar, de hade svarta långbyxor och svarta skor, på huvudet bar dom en hög röd mössa med svart hakrem dom såg ut våra dagars hisspojkar, något så fint hade vi aldrig sett förut vi stod rent förstummade, när dom sedan spelade och slog trumvirvlar på trummorna som hängde i vita band över axeln, så krullade sig skinnet på en. Vi blev så betagna av detta att vi bildade en egen orkester i brädgården, ett hus med öppen framsida mot vägen, vi ordnade till en scen och klädde den med björkkvistar det såg faktiskt riktigt fint ut, av en tom spann som hade innehållit islandssill, gjorde vi en trumma, den hängdes över axeln i ett snöre, trumpeterna gjorde genom att rulla ihop papper till strutar olika långa en järnbit med bra klang hängdes i ett snöre den fick föreställa en triangel, sådan hade också orkestern haft, någon fick spela på kam. Det var väl mindre välljudande musik som strömmade ut, själva tyckte att det inte lät så dumt vi hade väldigt roligt, vuxna som passerade förbi, stannade och applåderade och skrattade.

Smedjeån 2015

Smedjeån som flyter genom Vallens ägor var också en plats, där vi hade roligt om somrarna, vi hade vårt badställe där och lärde oss själva att simma, kommunala simskolor fanns inte då. Vi tillverkade simdynor av grön rörvass som var porös och flöt bra, vi buntade ihop den till rullar och band ett snöre om, med den under armarna flöt man bra, efter en tid kunde vi simma utan simdyna. I ån fanns små forsar och steniga flöden där vi ljustrade å1 med en bordsgaffel, det gick till så att man lyfte försiktigt på en större sten med en hand och gaffeln i den andra fanns där en ål högg man snabbt, det lyckades faktiskt ibland, men det var otäckt när ålen slingrade sig om armen vi tog upp den på land och avlivade den kvickt med en dolk som vi alltid var utrustade med.

På kvällarna efter arbetsdagens slut brukade de äldre pojkarna bada där, flickor och pojkar badade inte tillsammans, badträkt var det ingen som hade, så flickorna fick bada när pojkarna hade något annat för sig, en gång överraskade vi tre äldre flickor som bodde i ett torp på andra sidan ån, vi hörde hur dom skrattade och skrek innan vi var framme, vi smög sakta fram, där fanns täta buskage som skymde badplatsen från vår sida så vi överraskade dem fullständigt, dom stod helt nakna ute i ån då vi dök upp.

Det blev fart på dem upp ur vattnet samtidigt som de försökte dölja sina behag plockade de upp sina kläder och sprang skrikande över en äng det fanns inte några buskar närmare ån på den sidan, dom blev livligt påhejade av de äldre pojkarna. De här underbara platserna i ån finns inte längre, dom försvann när man muddrade den på femtiotalet.

Då naturen levde

De vackra och ljuva sommarkvällar som vi upplevde på sjö backen vid Lillegård var fantastiska, sjöbacken kallade vi den grässlånt med utsikt över sjön där vi alla, både gamla som unga brukade samlas sådana kvällar. Sjön låg spegelblank ytan, bröts endast när fiskarna hoppade efter de insekter som svävade över vattnet, uppe i luften svävade måsar och tärnor spanande efter fiskarna, dök ner och fångade sitt byte. Änder och sothöns dök i vattnet, det var spännande att se var de skulle komma upp igen vilket ibland kunde ta otroligt lång tid, på andra sidan sjön stod alltid ett par hägrar bland näckrosorna spanande efter byte. I den låga strandvassen hördes grodornas kväkande och i den höga och täta rörvassen hördes vassångarnas ihärdiga kvittrande, över vassen flög fjärilar och trollsländor i alla regnbågens färger, i gräset hördes gräshoppornas spelande och bort över sjön hördes göken, när måsarna fiskat sig mätta flög de upp på hög höjd och mot den blå himlen svävade de runt på termiken i timtal utan att röra på vingarna. Det går faktiskt inte beskriva rättvist med ord, inga ljud störde detta, naturens underverk. Jag besöker emellanåt den här platsen, sommartid för att återuppleva det, men det är med vemod jag ser den förändring som skett, Lillegård med alla dom gamla husen

är borta, marken har utjämnats så det vi kallade sjöbacken är borta, de flesta träden i strandkanten, där spillkråkor och hackspettar höll till, har huggits ner, vattenståndet är minst en halvmeter lägre, vattnet är försurat, fiskbeståndet har dött ut, där som fanns så mycket gäddor och

småfisk, sjön håller på att växa igen, golfbanan som är ansluten intill sjön bevattnas med vattnet därifrån, inga bäckar eller åar rinner till, så sjön tål inte denna åderlåtning, man kunde istället ta vattnet från Smedjeån som rinner igenom golfbanan. Det finns inte många sjöar i södra Halland, så jag tycker att de miljöansvariga skall ta tag i detta, det anslås pengar för att anlägga våtmarker, varför inte ta tillvara de som redan finns?

Nödlandningen

År 1927 inträffade något som då var en sensation, ett militärflygplan nödlandade i en hage, flygplan sågs sällan, själv hade jag inte sett något. Det kom in på låg höjd och cirklade runt över gården flera varv för att till slut försvinna bakom trädtopparna, efter en stund kom någon och ropade att planet hade landat ute på ängen, alla som kunde sprang dit och folk från nejden runt omkring strömmade till, på kvällen efter arbetets slut hade flera hundra personer samlats runt planet. Det var ett dubbeldäckt militärplan SK14 från flygkrigsskolan i Ljungbyhed, det var gult till färgen och

märkt med tre kronor på sidorna och vingarna, det hade nödlandat på grund av bensinbrist, eftersom det var speciell bensin som måste hämtas från Ljungbyhed så fick planet stå kvar över natten på ängen, några av drängarna fick turas om att hålla vakt över natten, piloten fick övernatta uppe på slottet. Jag var bara tre eller fyra år och var med ute vid planet och jag minns hur rädd jag var i början för att gå ända fram och höll mor hårt i handen. På morgonen när en bil med bensin anlät och tankat planet, startade piloten planet för varmkörning under tiden skulle han äta frukost uppe hos herrskapet, så far fick sätta sig i planet och han visade honom hur han skulle passa gasreglaget och hur han skulle slå av motorn om något oförutsett hände, men allt gick väl. När piloten kom tillbaka och gjorde sig klar för start, beordrades alla drängarna ut för att hjälpa till med starten, dom skulle hålla fast planet medan piloten rusade upp motorn i fullt varv, när han gav de tecken man kommit överens om, så släppte alla samtidigt, det rullade och studsade snabbt iväg över den tovigga marken och efter en kort sträcka lyfte det. Piloten flög ett par varv runt gården och vickade med planet, ett tack och farväl. Det hände några gånger, senare ett likadant plan kom på låg höjd och gjorde ett varv samt vickade med planet, det var säkert samma pilot.

När isen hade lagt sig på sjön blev kvällar och söndagar samlingsplatsen för barn och ungdom. Man hade tillverkat, vad vi kallade en is snurra, genom att hugga ett litet hål i isen och slå ner en kraftig påle i botten med en meter ovan isen, ovanpå denna lades en lång slana ett hål hade borrats i båda en lång bult höll ihop båda, den ändan av slanan som man skulle hålla i var längre än den man sköt på med, för att få större rundor knöts ett rep i ändan på slanan antingen knöt vi fast släden i repet eller höll vi det med händerna, sittande på huk åkte vi runt på

våra nerslitna tofflor när högsta fart hade uppnåtts släppte vi repet och åkte långt ut på den blanka isen det var ett uppskattat nöje även av de äldre ungdomarna. Skridskor hade vi ett par, sådana som skulle sättas på kängor men eftersom vi inte ägde sådana, försökte vi sätta fast dem på tofflorna med remmar och snören men det funkade inte bra, så vi lärde oss aldrig att åka skridskor riktigt. När snön kom var det kälkbacken som upptog vår tid hela dagarna, vi åkte på kälkar som far tillverkat åt oss, men gick också alldeles utmärkt att åka på nerslitna tofflor, sedan snön blivit hårdpackad vi satt på huk och åkte ner, det gick lika fort som att åka kälke. Ibland när vi frös om händerna sprang upp till sågverket vilket ofta var i gång vintertid, far var maskinist där och körde ångmaskinen, den stod inne i ett monteringsbart hus, där inne var det varmt, vi satt på en verktygslåda och beundrade alla dom delar som snurrade, någon gång blev trycket för och ångan pyste ut genom en ventil det skrämde oss till en början, vi fick dra kedjan till ångvisslan när det var middagsrast.

När isen blivit femton centimeter tjock var det dags att fylla is graven igen för kommande behov, isen sågades i bitar, omkring femtio centimeter i fyrkant vi fick hjälpa till föra bitarna till land, vi använde en pinne som hade en hästbrodd i ena änden. I land lastades bitarna på en vagn och kördes upp till isgraven, den var belägen bakom stora vagnsporten under stora kastanjeträden, där det alltid var skugga, den var omkring tvåmeter djup, i botten var lagt ett tjock lager sågspån. På en bred plankan kanades bitarna ner till två gubbar som staplade dem i lager med sågspån emellan och vid sidorna, det var ett kallt och blött jobb karlarna, när graven var full täcktes den över med tjockt lager sågspån, isen användes uppe i köket i slottet i speciella isskåp, den användes också till att kyla mjölken sommartid, isbitar lades i en vattenbassäng i den sattes

mjölkkannorna ner, tänk vad mycket extra arbete det var när elektricitet och kylmaskiner inte fanns.

Det första mötet med järnvägen

Vi fick följa med en gammal farbror som hette Jakob till stationen i Vallberga, det var på vintern och snö, där han hämtade post och paket till Vallen, han åkte med häst och en så kallad trollhoppa, en släde med en lång åkbräda vi satt i en rad efter varandra hästen hade bjällror i seltyget, för att hålla värmen så sprang vi ibland vid sidan av släden. Det var en storupplevelse för oss denna färd, särskilt som vi hade turen att vara där när ett tåg kom in på stationen något sådant hade vi aldrig sett, vi blev allt lite skraja när det stora loket ångade in medan det spydde ut väldiga rökmoln och det pyste av ånga runt omkring vi stod förstummade och beundrade underverket, hästen blev rädd och skyggade så Jakob hade all möda att lugna honom, när det startade igen sveptes hela stationen i rök och ånga, signalerade med ångvisslan hjulen slirade på rälsen och det sprutade gnistor om dem innan fick fart och tuffade iväg. När vi kom tillbaka och berättade för de andra ungarna, som inte var med på färden så trodde de oss knappt vi fick tala om det flera gånger innan dom blev övertygade. Det här fick oss att hitta på en lek som vi inte tänkt oss annars, på sjön låg en halv decimeter nyfallen snö, vi skulle göra en järnväg, runt sjön, vi letade fram några bräder och far sågade till dem i sin verkstad och spikade ihop dem till en liten snöplog en av oss fick sitta på den medan vi andra drog den runt hela sjön, det var nysnö på isen så det gick lätt att ploga, genom att göra cirklar i snön märkte ut stationer och skrev namn i dem. Sedan band vi ihop kälkarna två och två till

tågsätt, vi hade lika roligt med dessa enkla medel som barnen i dag har med sina massor av prylar, om inte roligare.

Trots att vi var så många som lekte på sjön, kanske ibland på svaga isar fast vi inte fick det för mor och far, så inträffade inte många olyckstillbud. Elsa och Astrid, mina två äldre systrar var ute på sjön då Astrid kom för nära kanten på den vak man hade isat dagen innan, vaken var utmärkt med granruskor, hon halkade i och Elsa började gallskrika, far var utanför verkstan och arbetade med något när han hörde skriken så sprang han ut på sjön och hjälpte Elsa att dra upp henne, Elsa som var några år äldre än Astrid fick sig en riktig avhyvling, de hade olovandes gått ut på isen.

Ett annat som kunde ännu allvarligare följder hände på vårkanten, det hade varit töväder en längre tid, isen hade smält kraftigt så det var endast längre ut i sjön som det var is från strandkanten och ut isen var det öppet vatten men så kom några kalla nätter och isen blev några centimeter tjock, det var fin genomskinlig blankis, ett ypperligt tillfälle för att klubba gäddor. Då isen var tunn så drog sig gäddorna mot ljuset och stod alldeles stilla tryckta mot isen, jag vill minnas att vi var sex stycken i detta riskfyllda fiske, vi provade att isen bar, genom att hoppa och slå med stenar på den och ansåg att den höll, utrustade med en kraftig påle och en hink att samla gäddorna i, gick vi i samlad tropp ut på isen. Det fanns otroligt gott om gäddor i sjön, fångsten gick till så att när vi hittade en gädda så stötte jag hårt med pålen mot isen, gäddan bedövades och vände buken i vädret, genom att slå ytterligare några slag gick pålen igenom och vi kunde plocka upp gäddan med händerna. När vi hade hållit på ett tag och kommit fram till en plats emellan borgen och lilleträdgård, fångsten hade varit god vi hade sju gäddor i olika storlekar i hinken, således mat för flera dagar, vi

samlades som vi gjort förut runt omkring där gäddan stod. Jag höjde pålen och drämde till, med ett brak brast isen, med ett skrik hamnade vi allihop i vattnet. Jag minns det som om det hade hänt igår, jag blev hängande i den gamla tjocka iskanten och kände hur benen drogs under isen, vid sidan om mig hängde en flicka som hette Anna och gallskrek, dom andras skrik hördes också bakom mig, med en kraftansträngning hävde jag mig upp och hängde på armbågarna med höger armen fick jag i ryggen på hennes jacka och drog allt vad jag orkade så hon hängde på magen över isen, ett nytt tag i baken på henne och hon var uppe, själv fick jag upp högra benet över iskanten och hävde mej upp, och darrande av trötthet och spänning reste jag mej och såg att dom andra var på väg upp, de hade stått några meter närmare land så dom fick bottenkänning där, när dom försökte ta sig upp så brast isen efterhand ända tills de kom på land. Genomblöta ända upp till halsen sprang vi hem, några var tydligen chockade och skrek, några hade tappat tofflorna i vaken och sprang i bara strumporna hem. Ingen hade observerat vår belägenhet så det kunde slutat med en katastrof. Det fanns ingen hemma, klockan var omkring fem, så mor var i kostallet och mjölkade, vi klädde av oss alla kläderna och hängde dem på sträcket under spiselkåpan, det blev en hel del vi var fem stycken, vi tog på oss vad som fanns andra kläder eller en filt, det var eld i spisen vi fyllde på ved i den och satte intill den huttrande. Mor kom hem före far och skällde ut oss, för det vi gjort olovandes, men vi visste att det skulle bli ännu värre när han kom hem, så vi kröp ner lade oss i sängen i vårt rum, andlöst väntande, vi hörde när han kom och drog täcket över huvudet, han pratade högljutt, men mor försökte dämpa ner honom och menade att det kunde slutat värre, han kom ändå in och skällde ut oss, som straff skulle vi inte få någon kvällsmat, men mor smusslade in

smörgåsar till oss när han satt och lyssnade på radion. De gäddor som vi fångat försvann med hinken i djupet så att det blev ingen middag på gädda den gången.

Arbetstiden för statarna var lång ända fram till att fackföreningarna bildades, man arbetade från sex på morgonen till sju på kvällen, sex dagar i veckan, söndagen var ledig för drängarna, kvinnorna som mjölkade fick nöja sig en söndag var tredje vecka.

Drängarna höll en och halv timmes middag, beroende på att hästarna skulle få vatten och mat. På höst och vintertid var det mörkt när man började och slutade. Kördrängarna skulle rykta sina hästar innan de körde ut på fälten, man lade ut fina stövmönster på stenläggningen bakom hästarna man försökte överträffa varandra, förste drängen var först ut sedan kom de andra i tur och ordning efter den tid de var anställda. Vid plöjning var det han som ledde arbetet, man använde enskäriga plogar och det var stora fält som skulle plöjas. En klar och vacker höstdag var det faktiskt en vacker och avstressande syn att se när fem par hästar förspända en plog plöjande en fåra i en rad efter varandra på ett stort fält, omsvärmade av måsar som plockade mask. Det var som en vacker tavla, men bilden hade också en annan sida, när det regnade, regnkläder var det ingen som hade, man hade enkelt inte råd att skaffa sig sådana, somliga använde sig av vattentäta konstgödningssäckar som de sprättade upp och klippte hål för huvud och armar och knöt ett snöre om livet, arbetskläderna var blåbyxor med hängslen och blåblus samt en kavaj av något slag, storväst var det somliga som hade, jag tror den kallades så, det var en av fårskinn utan ärmar den hade man utanpå de andra man hade, den var vind tät och varm. På fötterna hade man träbottnade läderstövlar, gummi-stövlar kom senare. De träbottnade var

fina, nackdelen var att när man gick efter plogen så klimpade jorden på, så det blev vingligt att gå på, man fick rensa dem undertill allt emellanåt. När man idag ser tillbaka från tjugotalet och fram till idag så är det en otrolig förändring som skett på alla områden, de här drängarnas arbete med höstplöjningen som beskrivits ovan, tog gått och väl en månad, i dag utförs samma arbete med traktor och flerskärig plog, på en vecka av en man, han sitter bekvämt i en uppvärmd hytt, i öronskyddet kan han lyssna till musik. Min äldste bror Erik fick börja arbeta tidigt redan när han slutat skolan fick han börja som vallpojke, det var vanligt att alla ungdjuren gick lösa på betesmarker som inte var inhägnade, det var inte så lätt alltid då djuren ville ut i sädesfälten och beta. Han hade ibland fars tvåradiga dragspel med sig, fick han en lugnt stund så satte han sig och tränade på dragspelet, det hände någon gång att han kom förgråten och trött så han stupade i sängen direkt. Efter hand fick han också uträtta andra lättare arbeten som att hästräfsa fälten när säden var bärgad, då inträffade en gång ett häftigt åskväder med skyfalls liknande regn, han var alldeles ensam ute på fältet, hästen blev skrämmd av åskknallarna så den blev svår att tygla. Det bar sig inte bättre än att hela ekipaget hamnade i en kanal som gick tvärs över fältet, när hästen lugnat sig lyckades han ta sig upp igen med både häst och räfsa, men man kan förstå hur rädd han måste varit i denna svåra situation och i ett så häftigt åskväder. Vi var ensamma hemma i det här ovädret, mor hade gått för att mjölka, vi var livrädda och satte oss i ett hörn i farstun hoptryckta, dom minsta började gråta och vi darrade i hela kroppen vid de häftiga knallarna, blixten slog ner i sjön bara ett hundratal meter från huset, någon berättade att han sett en hög vattenpelare när blixten slog ner, ovädret började när mor och de andra satt och mjölkade ute på fältet där korna stod

tjudrade i en lång rad, dom tog skydd mot det häftiga regnet under vagnen dom åkte ut med, blixten slog ihjäl en ko alldeles intill där någon förut suttit och mjölkat, en telefonstolpe splittrades också framme på gården. Jag var nog emellan fyra och fem år vid detta tillfälle, men minns det lika klart som om det varit i går, det var ett av de häftigaste åskväder jag upplevt.

Samma år, fast på vintern blev Erik skickad att hämta kolsäckar i Laholm, han körde med släde och häst, det var en större släde med flak, på hemvägen hade han oturen att en säck gled av från lasset och knytningen gick upp, det var sannerligen inte lätt för den lille drängen att lyfta upp en tung kolsäck på det höga lasset, hur han stretade och tog i så misslyckades han, till sist tömde han ut en del av kolet på vägen så att säcken blev lättare då han fått upp den plockade han i kolet igen med händerna och knöt till säcken, svettig som han blivit av stretande hade han torkat sig i ansiktet med sina svarta händer kanske hade han i sin förtvivlan också gråtit en skvätt, han var svart-grimmig i hela ansiktet när han så småningom kom hem, han berättade att han på vägen hem kört förbi en skolflicka i hans ålder och frågat om hon ville ha skjuts men han fick mobben, det var inte så underligt så som han såg ut.

Omkring 1929 köptes vår första radio vi var dom första av arbetarna på gården som skaffade sig radio den var av märket Radiola den var i två delar, mottagare och högtalare, det fanns ju ingen elektricitet så den fick drivas med ett batteri liknande ett bilbatteri, som fick laddas om efter en tid. Gunnarssons Radioaffär var och installerade den, antenn uppsattes emellan ett träd och huset. Det var spännande när vi väntade på att Gunnarsson skulle prova radion vi var alla samlade kring apparaten, jag vill minnas att det var på kvällen när nyheterna skulle sändas klockan sju.

Sveriges Radio Stockholm-Motala dagsnyheter från tidningarnas telegrambyrå, var de första orden vi hörde och vi blev överraskade av det tydliga ljudet, vi hade tidigare lyssnat en gång på en kristallmottagare med hörlurar, det ett knastrande och svagt ljud, nu kunde alla höra samtidigt, grannarna kom och lyssnade, på lördagskvällarna var det sändning från Liseberg, orkestern hette Spelmanspojarna och var ifrån Göteborg de var mycket populära på den tiden. När batteriet blev svagt fick någon cykla in till radioaffären och laddat om det, ibland kunde man få ett annat i utbyte med det-samma, annars fick man vänta någon dag och cykla in hämta det igen, det fick surras fast på pakethållaren och var otympligt att hantera.

Förnämligt herresäte till salu. 30 januari 1932

Egendomen Wallen, naturskönt belägen vid Wallsjön i Voxtorps socken, Hallands län, strax norr om Hallandsås, 12 km. från Laholm invid landsvägen Laholm—Kristianstad, utbjudes härmed till försäljning. Egendomen, vars historia sträcker sig tillbaka till början av 1400-talet, har sedan år 1830 innehaft av samma adliga släkt. Slottsbyggnaden, som består av mittbyggnad och två flyglar, stammar delvis från medeltiden samt innehåller, utom övriga utrymmen, 34 rum. Övriga nödiga byggnader finnas. Egendomen innehåller, inkl. arrendegårdar, c:a 208 har. Åker, 33 har. Äng och betesmark samt 125 har. skog. Under huvudgården brukas 173 har. av åkern. Taxeringsvärde 256,600 kr., byggnadernas brandförsäkring 351,680 kr.

Säljes med tillträde i mars vid snar affär för 164,000 kr., exkl. odlingslån, vars kapitalvärde utgör c:a 300 kr.

Närmare upplysningar lämnas av Stadsfogden THORSTEN NORDSTRÖM, Halmstad, telefon säkrast 1-2 e. m. 1002 samt 4-5 e. m. 882.

Det flotta och dyrbara liv som Herrskapet levde i visade sig inte hålla längre, när nya tider stundade. Hennes nåd var den som var orsaken till detta hon levde ett högt uteliv och hemma i borgen var det baler och stora tillställningar allt som oftast, vilket krävde en stab av tjänstefolk. Kavalleriregementet i Hälsingborg hade några gånger förlagt sina övningar på Vallens ägor där dom gick i bivack med hästar och pansarbilar, officerarna inkvarterades i borgen, där det festades om på kvällarna tillsammans med andra inbjudna gäster. Godsägaren hade inte mycket att säga till om, han fick det allt

svårare att få det ekonomiska att gå ihop. Dom sista åren 1929 och 1930 hade han svårt att skaffa fram pengar till löner, far fick jämt och ständigt skjutsa honom till banken i affärer. År 1930 gick det inte längre, han sattes i konkurs, storhetstiden var slut, en epok var slut, banken tog över gården och ägaren av Månstorps gård, Karl Klinker fick uppdraget av banken att leda arbetet på gården tills konkursutredningen var klar och en ny ägare kunde träda till. Större delen av Vallens skog hade skrivits över till fru Gyllensköld, hon skilde sig från maken och flyttade till Eket där lät hon bygga en större villa.

Ekegården, Våxtorp

1932 hölls auktion på allt lösöre och det var inte lite som skulle gå underklubban. Folk kom från hela Sverige och auktionen pågick i tre dagar, gårdens anställda fick hjälpa till, det var 36 rum att tömma, man plockade ihop lösöret i så få rum som möjligt, vakter ställdes ut för kunna hålla uppsikt på alla besökarna, även på nätterna var vakter utplacerade i borgen. End del chaufförer som skjutsat folk till auktionen frågade far om han inte kunde ordna så att dom kunde dricka kaffe och spela poker någonstans mot betalning, följden blev att mor fick koka kaffe hela

dagen, det var ett tiotal personer som satt i vårt så kallade finrum och spelade poker, detta spreds till andra besökare som var riktiga pokerhajar några hade sprit med sig och det dracks kaffegökar och spelades om stora summer till slut. Vi ungar tyckte det var intressant, det hände ibland att någon hade vunnit en massa pengar då delade han ut några slantar till oss, det hände också att det tappades småmynt på golvet, dessa fick vi behålla.

Stor Lösöreauktion

förrättas å Vallens gård, 12 km. från Laholm, den 10 och 11 mars 1932, båda dagarna med början kl. 10, därvid för konkursbos räkning försäljes värdefullt inre lösöre, varav framhålls:

ANTIKA MÖBLER: stor 1600-tals kista av kampherträ med rika beslag, kabinettskåp av ebenholz med inläggningar av elfenben, har tillhört fältmarskalken von Ascheberg, roccocobyrå, barockbyrå, roccocopendyl, kristalljuskrona och lampett, vapenkista, golvur, mahognymöbler i empire m. m., speglar, bord, stolar m. m.

ANTIKT PORSLIN: ostindiskt och europelskt, stort antal pjäser, delvis mycket sällsynt;

TENN: Fältmarskalken von Aschebergs fältservis 17 pjäser;

BÖCKER: Dahlbergs Svecia Antiqua, originalupplaga, Richardsons Hallandia m. fl.

I övrigt: möbler, silver, glas, linne, sängkläder m. m.

Tryckt katalog över värdefullare föremål sändes fritt på begäran. Försäljningen enligt katalog börjar den 10 mars kl. 11.30. Kände säkre inopare erhålla en månads betalningsanstånd. X-ganderättsförbehåll. Restauration ombesörjes.

Visning den 8 mars kl. 11—16.
Halmstad den 1 mars 1932.

Olof Hammar skjöld,
Advokat.

Före och efter auktionen rensades en hel del bort för att slängas, flera vagnslaster kördes ut i grangången och tippades i sjökanten, där var vi och rotade bland det som inte hamnat på sjöbottnen, men om det varit något värdefullt, så hade drängarna som körde, redan lagt beslag på det. Far fick en del mycket fina saker av godsägaren bland annat ett gammalt gevär, en mynningsladdare som varit kammarjunkarens eller dennes pappa, det var någon av hans förfäder som begått självmord med det vapnet. Det var en massa fina silverbeslag på kolv och stock, en laddstock, ett kruthorn i silver ett mycket påkostat vapen, far förstod nog inte hur värdefullt det var, för han sålde

det till en vapensamlare för trettio kronor, han tyckte väl att det mycket pengar och det var det också på den tiden. Den här samlaren hade antagligen fått nys om det på något sätt, efter vad jag hört skall en vapensamlare i Malmö äga vapnet han har vapnen i ett stöldsäkert betongrum. Vi fick också en del av barnens gamla leksaker en stor gunghäst i brunt skinn, den hade man och svans av äkta tagel den hade sadel, remtyg och stigbyglar i äkta skinn, vi fick också en mindre vitmålad gunghäst av trä, en stor docka samt en del mindre leksaker, vi fick också en hel packe grammofonskivor stora 98-varvare alla klassisk musik. Vi hade en trattgrammofon, så på söndagarna när det var vackert väder och alla var hemma satte vi grammofonen på bordet vid det öppna köksfönstret och spelade för dem som låg utanför på gräset, det var musik av Strauss, List, Chopin och flera andra, valser som Glada Änkan, An der schönen blauen Donau o.s.v., flödade ut över nejden.

Efter det att Familjen Gyllensköld flyttat och efter auktionen, var det som om en rullgardin hade dragits ner, för allt det gamla, borgen låg öde ett år och trädgårdarna förföll så småningom. 1932 övertog Gregor Bendz och Margit, född Gissle de ägde en gård i Åryd i Småland, det var egentligen, fru Bendz som ägde den, Gregor var den nya generationens jordbrukare, så allt det gamla skulle bort, han införde en ny hästras, Nordsvensk, istället för den gamla Ardenner rasen. De gamla järnringade arbetsvagnarna skrotades och nya gummihjulsvagnar anskaffades. Den rödbrokiga korasen såldes ut och ersattes av den svartvita, nya maskiner inköptes så småningom även traktorer. De flesta dagsverkarna avskedades, det gamla gemytet som ändå fanns trots fattigdomen, försvann.

Elektricitet infördes 1934, det var nästan högtidligt när vi tände första

gången, rummen lystes upp på ett sätt som vi inte sett förut, nu blev det också slut med cyklandet till Laholm för att ladda batterierna till radion, en ny och bättre radio inköptes. Det märktes tydligt att det blivit ekonomiskt bättre för arbetarna sedan fackföreningarna bildats, alla hade råd att skaffa sig en radio.

Elin och Sigfrid Wennström

Så kom då den dag vi skulle lämna Vallen för alltid och flytta till vårt nya hem på Ränneäs det var spännande men ändå ett visst vemod, det som var spännande var att få flytta in i ett nytt hus och bo på en egen gård med egna hästar, kor, grisar höns o.s.v. men samtidigt vemodigt att lämna alla lekkamraterna och den härliga friheten att ströva omkring i den fina naturen runtomkring, med skogar och sjöar. Erik och Astrid skulle bo kvar i lägenheten, Erik arbetade kvar som dräng och Astrid arbetade som piga hos familjen Benz, Elsa var gift, hade egen familj och bodde i Hasslöv.

Rabbagården, Ränneäs

En dag i mars, datum kommer jag inte ihåg, kom lastbilen från Våxtorp, det var en gråmulen och regnig dag, de av våra lekkamrater som inte gick i skolan, var åskådare när allt lastades på bilen, stämningen verkade vara tryckt, till och med vår 14 år gamla katt Stina såg ledsen och förvirrad ut, hon skulle stanna kvar hos Erik och Astrid.

Det var ingen angenäm syn som mötte oss denna regniga dag när vi kom fram till Rännensås det var ett stort öppet trädlöst fält och mitt i låg den stora herrgården som blivit uppdelad i fjorton gårdar, varje gård var tilldelad omkring 25 tunnland, allt var öppen mark och mitt igenom gick en smal väg, utmed denna väg låg alla gårdarna utplacerade utom en. När vi kom fram till den gård vi blivit tilldelade fick bilen lastas av ute från vägen, det fanns ingen iordningställd gårdsplan utan det var upplöjd lerig mark det fanns utlagda plankor att gå på. Olle och Sven som var minst försökte springa över plöjningen in, fastnade i leran och fick bäras in. Det blev ett slitsamt jobb för mor att hålla rent. Vi ungar fick hålla oss inne så mycket som möjligt tills gårdsplanen var färdig att gå på, det kunde inte ske förrän hästar och vagn inköpts det var säkert en stressig och bekymmersam tid för mor och far men samtidigt också varit inspirerande att bygga upp en framtid på egen hand och komma ifrån det nästan livegna tillvaro som erbjöds statarna. Gårdarna var på arrende av Statens Jordbruksnämnd, alla fick ett statligt räntefritt lån en viss tid hur många år vet jag inte, meningen var att gårdarna så småningom skulle kunna friköpas vilket far också gjorde efter en tid, vilket år det var minns jag inte. Men nu var det viktigt att komma igång så fort som möjligt så att man kunde försörja familjen. Två hästar och arbetsvagn samt två kor, en som hade kalvat och en som snart skulle kalva, hö och halm fanns att hämta på den gamla gården vill jag minnas, ett par

gyltor som snart skulle grisa, kontanta pengar måste komma in så fort som möjligt detta fick man genom att skicka mjölk till mejeriet och sälja en del av smågrisarna och göda upp en del till slakt, en togs undan och skulle slaktas till julen. Far jobbade extra det första året för en tröskverksförening han körde ett ambulerande tröskverk som drogs av en traktor, det var ett tröskverk, halmpress och en vagn med tillbehör samt ett par karlar som cyklade efter, så drog man från gård till gård, det var en vanlig syn på gårdarna efter skördetiden. Han slaktade också, både grisar, nötkreatur, ja även hästar, såg jag honom slakta på Vallen. När detta blev allmänt känt i bygden blev han mycket anlitad särskilt på hösten under December så gott som varje dag, han kunde någon dag slakta ända upp till åtta grisar om dagen, då ska man betänka att han cyklade omkring till gårdarna från långt ut i Mellby till Ränneslöv, ibland i hård blåst och regn det krävde sin man, när han slaktade så många om dagen, så blev det också många slaktsupar om dagen, ibland kom han hem sent på kvällen rejält påstruken då hade han på hemvägen varit inne och styckat några grisar som slaktats tidigt på morgonen, men tog sig hem i höstmörkret på cykeln. Vid sådana tillfällen kom han inte in utan gick in stallet och lade sig i höet, framför hästarna och somnade, då hade han jobbat tolv timmar.

Vår gård fick heta Rabbagården därför att året innan hade man odlat rovor där, så hela arealen var upplöjd åker därför fick man byta jord med varandra första året den som hade gräsvall på all sin mark fick byta så att han kunde så säden, det var krångligt de första åren innan alla skiftat in sin mark. De två första åren blev skörden inte så bra därför att vissa delar av marken var vattensjuk och behövde dikas, det var inte bara vår mark utan flera av andras marker. Med statligt stöd blev marken dikad det var fyra man som arbetade med detta. Jag hade slutat skolan och fick hjälpa till att köra ut tegelrör och fylla igen diken. Allt efter som diken blev färdiga, efter detta arbete blev skördarna avsevärt bättre.

För oss barn blev flytten till Rännenäs, som att komma från en värld till annan för min egen del innebar det att jag fick hjälpa till med det jag kunde, till exempel köra, harva, ja även plöja samt köra till kvarnen och då var ofta några av småsyskonen med, man kände sig rätt vuxen då.

Efter några år var djurbesättningen fulltalig, det vill säga åtta kor några kalvar och grisar i alla kättarna samt två hästar med namnet Frille och Prins. Jag fick börja göra dagsverken hos bönderna i bygden omkring, det var alltid tungt arbete såsom att köra och sprida ut dynga, plöja harva, hjälpa till med sådden och höbärgningen vilket var ett av de tyngsta arbetena. Det fanns inga höpressar, antingen fick man volma eller hässa höet. När det torkat lastades det på vagn och kördes in på logen, med en hötjuga stacks det upp på gället där en man tog emot och om det fanns några barn så fick de hjälpa till att föra bort höet till andra ändan av gället så att allt skulle få plats, för det mesta var det stekhet, man svettades och drack vatten så det skvalpade när man gick. När arbetsdagen var slut var man precis slut och hade tjänat två kronor. Det

gick mer och mer upp för mig, att det inte var sådant arbete jag skulle syssla med, min dröm som jag haft redan som liten var att bli flygare. När jag så en dag såg en annons i en tidning från flygkrigsskolan i Ljungbyhed skickade jag in en ansökan. Efter en tid kom svaret de tackade mig för intresset, men tyvärr måste jag ha minst realskolexamen, det var en stor besvikelse för mig.

Oron ute i Europa växte för var dag, Tyskland hade rustat sig för krig i många år och ställde krav på upprättelse efter den nesliga freden i Versailles år 1918 där de förlorade Saar och Sudet området, men deras krav växte efterhand när de förhandlade med Frankrike, England, det blev mer och mer uppenbart att deras mål var att erövra hela Europa och delar av Asien. Tysklands ständige och skicklige förhandlare var Ribbentrop han lyckades ingå en nonaggressionspakt med Sovjetunionen vilket överraskade Englands och Frankrikes förhandlare premiärministrarna Chamberlain och Daladier. Chamberlain reste till München för att förhandla med Hitler och von Ribbentrop. När han återkom till flygplatsen i London möttes han av ett stort pressuppbåd. Stående på trappan till planet höll han ett tal och försäkrade att förhandlingarna hade gett ett gott resultat, han vinkade med ett papper i handen och förklarade att världsfreden var räddad för lång tid framöver, men det visade sig snart hur naiv han varit. Tyskarna fortsatte att

rusta för krig, Chamberlain fick avgå, han ersattes av Winston Churchill. Detta är i stora drag en resumé av läget i Europa före andra världskriget, jag skriver detta för det kom att påverka min egen framtid och alla andra människors liv framöver.

Hästräfsning, Sigfrid, Kerstin, Olle

Fredagen den första september 1939 var en strålande vacker höstdag, jag gick och skumplöjde alldeles utanför huset hemma, ett fönster stod öppet, jag hörde radion där inne meddela att tyska styrkor gått in i Polen och att Hitler skulle hålla ett långt tal. Han höll på i fyra timmar, han tog pauser emellanåt då det spelades marschmusik. De som var ute och arbetade på åkrarna, avbröt sina arbeten och satta sig vid radion eller samlades för att diskutera utvecklingen många var oroliga för att bli inkallade. Det var marknad i Våxtorp den dagen så på eftermiddagen cyklade jag dit som jag brukade göra, det blev en annorlunda marknad det märktes på människorna att de var påverkade av stundens allvar, via radion meddelade regeringen att en partiell mobilisering skulle ske omgående, polisens radiobilar åkte omkring och meddelade i högtalarna vilka årsklasser som skulle inställa sig till de regementen de tillhörde. Tre dagar senare förklarade England och Frankrike Tyskland krig. Sverige förklarade sig vara neutralt till kriget, men fortsatte att stärka försvaret vid kusterna och gränserna genom att

bygga fort och andra försvarsanläggningar, militära förband såsom infanteri och artilleri i långa kolonner förflyttade sig söderut, militär aktivitet syntes lite överallt vid alla större broar förbereddes för sprängning, man satte ner cementrör vid brofästena och lade lock på, sedan var det bara stoppa i sprängmedel om det skulle bli aktuellt. Hemvärn bildades i hela landet alla värnpliktsfria män från sexton år och uppåt till sjuttio kunde frivilligt delta i utbildningen. Jag anmälde mig, jag var sexton år fyllda, till en början fick man deltaga i civila kläder varje söndag var det skjutövningar på skyttebanan i skottorp, chef var handlanden Gustav Nilsson. Vi fick lära oss att skjuta med mauser modell 96, men efter en tid också kulsprutepistol, vi fick också en överdragsuniform med Hemvärnets emblem.

1939 ställde Sovjet vissa krav på Finland, man ville ha Hangö i Bottniska viken och Karelska näset Finland avvisade kraven, under tiden förhandlingarna pågick blev läget allt spändare, båda sidorna förstärkte sina gränser och mindre sammanstötningar inträffade ideligen.

Den 30 november bröt kriget ut, Helsingfors bombades. Detta försatte Sverige i svårt läge, skulle man deltaga i kriget på Finlands sida eller vara neutral, regeringen och riksdagen var delade i läger för eller emot, statsministern var emot ett deltagande.

Rickard Sandler som var utrikesminister villade att Sverige skulle gå med i kriget. Det blev häftiga diskussioner i riksdagen. Till sist enades man om att Sverige skulle bistå Finland ekonomiskt och med vapen. En frivilligkår skulle bildas och utrustas.

Värvningskontor öppnades över hela landet, plakat uppsattes överallt där det stod Finlands sak är vår, anmäl dig som frivillig. Min äldre bror Åke bodde

hemma då, han gick på lösarbete bland annat skogsarbete, han blev intresserad och beslöt att anmäla sig, mor var emot det men han var nitton år och myndig och kunde göra som han ville, själv hade jag funderingar åt det hållet, han och jag pratade om detta, jag var inte myndig så jag måste få fars och mors medgivande vilket jag fick, så det var inget att fundera vidare på. Jag hade fått utbildning i Hemvärnet och kunde hantera både gevär och kulsprutepistol vilket var ett plus om man ansökte, det fanns många i min ålder med i frivilligkåren. Jag var med Åke och en kompis till honom vi åkte in till Halmstad där det fanns en värvningsbyrå, han blev antagen och hans kompis också men han ångrade sig i sista stund och undertecknade inte ansökan, så han följde aldrig med, det var säkert en besvikelse för min bror. Vi åkte hem med beskedet att han skulle åka tåg från Halmstad, upp till Haparanda, han skulle få besked om inställelse med kort varsel.

Jag vet inte med säkerhet vilken dag han åkte, jag har för mig att det var efter julen. Det var en söndag eller annan helgdag, flera minusgrader och blåsig, trots vädret hade massor av folk kommit till centralen för att vinka av dem, någon prominent person höll ett tal, tackade för att de hade ställt upp, en äldre herre klädd i päls, tog av sig den och räckte över den till Åke, han tyckte väl att han såg frusen ut i sin tunna blå rock av gabardin. Det var ett stort reportage i Hallandsposten dagen efter, med bilder därifrån.

Det blev en kall vinter 1940, När frivilligkåren blivit organiserad och beväpnad anträdde marschen in i Finland mot Rovaniemi och Salla där fronten gick, det var hårda strider där, finnarna med sina snabba skidförband hade omringat och tillintetgjort en hel division ryssar, det var detta frontavsnitt svenskarna skall överta, finnarna skulle förflyttas till Karelska Näset, där var finnarna svårt

trängda och förlusterna svåra. Under marschen in var det många som drabbades av köldskador, temperaturen sjönk till minus 51 grader, det var nytt köldrekord däruppe. Även här hemma i Sverige var vintern sträng, tidvis över minus 30 grader och mycket snö. Efter omkring fjorton dagar fick vi första brevet, allt var väl men fortfarande kallt men mer normalt. Adressen var 514 Wennström och ett fältpostnummer. Han skrev också att de på vägen in mot Salla passerade en vägkorsning, där stod en stupad ryss med armarna pekande i två riktningar man hade skottat snö runt hans ben, denna bild publicerades i tidningar världen över och väckte anstöt och Geneve-kommissionen varnade Finland. Ute i terrängen låg högar av stupade ryska soldater staplade för att brännas, man kunde inte gräva i den frusna marken, tjälen var djup. Finland kämpade tappert mot ryssarna och åsamkade dem stora förluster men till slut blev övermakten för stor och Finland tvingades gå med på de ryska fredsvillkoren i mitten på mars. De svenska förlusterna rörde sig om ett femtiotal man, de flesta var stupade men ett tiotal hade försvunnit under spaningsuppdrag och kom inte tillbaka. Chefen för frivilligkåren general Douglas stupade också under en inspektion vid fronten ett granatsplitter träffade honom i halsen, han dog omedelbart.

Frivilligkåren avtackades av Fältmarskalken Mannerheim vid en ceremoni och skickades därefter hem till Sverige. I Haparanda fick alla gå igenom en avlusningssluss som innebar grundlig rengöring med bad och bastu samt rena kläder, de flesta hade inte badat eller bytt kläder sedan de ryckte in. Min bror Åke gick också igenom denna procedur, men det gick inte många dagar förrän mor upptäckte att kliade sig, han fick ta av sig undertröjan, mor undersökte den, det visade sig att den var full av klädlöss han fick ta av sig alla kläderna och tvätta sig

grundligt och ta på sig nya kläder, alla hans kläder stoppade mor in i bakugnen och eldade upp dem, det lyckades, lössen försvann.

Det var sträng vinter 1940 ibland minus 30 strecket tjälen gick så djupt ner att vattenledningen från en mägergrav till ladugården frös, så vi fick hämta vatten till djuren varje dag. Isen var metertjock, vi fick hugga upp ett stort hål för att komma igenom så att det gick att ösa upp det med en hink, vi fyllde två mjölkkanor 50 liter två vändor med släde, varje dag det räckte till alla djuren och tvätt och mat vatten till oss alla.

Det var ransonering på allt, livsmedel, olja, bensin. Så alla importvaror. All onödig biltrafik förbjöds. Regeringen skulle inte göra samma misstag, som gjordes under första världskriget då det var fritt fram för svartabörshajar och rikt folk att köpa upp alla varor och sälja till skyhöga priser, nu led ingen nöd ransonerna var väl tilltagna på de flesta livsmedlen utom kaffe, kakao, och frukt från utlandet. Tobak var det liten tilldelning på, men man kunde byta ransoneringskuponger sig emellan.

Den nionde april väcktes vi vid femtiden på morgonen av motorljud från flygplan då det höll på länge, steg vi upp tittade efter vad som pågick, ute över kusten flög plan söderut med jämna mellanrum fram och tillbaka vi antog att

det var någon övning som pågick men eftersom det bara fortsatte, så satte vi på radion och där höll dom på att prata om att Tyskland höll på att invadera Danmark och Norge. Det förklarade flygningen ute vid kusten man kunde vänta sig en invasion även i Sverige. Det utgick order om full beredskap och mörkläggning infördes, kyrkklockorna ringde, det var en kuslig stämning, en av grannarna kom cyklande in på vår gård han slängde cykeln och ropade det är krig, jag har fått inkallelse och jag vill bara säga adjö ifall vi inte ses mer, han var alldeles uppjagad och grät, men far fick lugnade ner honom. Dagarna gick men ingen invasion kom men det var full beredskap och försvaret stärktes efterhand som tiden gick.

I två år arbetade jag hos bönder, från den förste mars till den förste november, lönen var 75 kr. i månaden och maten. Det var åren 1940 och 1941 därefter arbetade jag hemma ett år, vi körde ut metersved ute vid havet och staplade det ute vid välgkantens båda sidor tre meter högt det var far och jag, två andra bönder, våra närmaste grannar var också med. Det var en kall vinter det året också, det var upptill 25 grader kallt när vi körde ut på morgonen, men vi var väl påpälsade, vi hade dubbla påsvantar med tidningspapper emellan, likadant på fötterna, dubbla sockar med papper emellan, en tidning på ryggen nerstoppad i byxorna värmd gott. Det var mörkt när vi åkte ut på morgonen det knirrade i snön av dom järnbelagda vagnshjulen, hästarna blev rimfrostiga av kylan och det rök ur näsborrarna, när vi kommit fram tände vi ett jättebål av torra grenar, där kunde vi värma oss vid behov. Vi åt också vår medhavda frukost och lunch där, hästarna ställde vi så nära elden som möjligt, de fick också varsin hösäck att äta ur.

Det pågick skogsavverkning i hela landet för att säkerställa bränslebehovet och ersätta kol som inte kom in i landet

längre på grund av kriget, man bröt också torv i mossarna och framställde briketter. Regeringen beslöt att årsklass 1943 skulle åläggas att arbeta en viss tid med skogsavverkning, det var den årsklass jag tillhörde, detta fick mej att fatta ett beslut som jag tänkt på en tid, att ta värvning som volontär, jag såg ingen framtid att jobba hos bönderna längre och med en sexårig skola som grund kunde man inte vänta sig något bättre jag skulle snart göra min värnplikt och kanske bli inkallad efter den då kunde man likaså ta värvning, sagt och gjort, jag tog tåget in till Halmstad till samma värvningsbyrå som jagvar med Åke då han anmälde sig som frivillig till Finland. Det var en pensionerad polis med namnet Rudensjö, om jag inte minns fel. Jag hade bestämt att regementet skulle ligga vid kusten därför blev det Kustartilleriet i Göteborg eftersom det låg närmast till. Jag fyllde i en ansökan och fick beskedet att infinna mig till regementet för läkarundersökning och intelligensprov, biljett, och vägbeskrivning och datum skulle skickas till mig, tre dagar skulle det pågå. Det var med blandade känslor jag packade ner toalettgrejor och pyjamas extra underkläder i en liten väska, jag åkte med tre tåget på eftermiddagen ifrån Skottorp, klockan sex skulle det vara framme i Göteborg därifrån skulle jag åka med linje tre till Älvsborgsskolan som låg i Majorna, på andra sidan stan.

När tåget kom in på Falkenbergs station såg jag tre killar, i min ålder på perrongen dom bar en liten resväska, dom steg in i andra änden av vagnen och slog sig ner där, jag väntade med spänning på att konduktören skulle komma då kunde jag se om de hade militärbiljett, när han klippte biljetterna såg jag de hade samma biljett. Efter att ha studerat dem ett tag gick jag fram och presenterade mig och talade om vart jag var på väg, jo dom skulle till samma adress. Väl framkomna till centralstationen tog vi treans spårvagn

som passerade förbi där, vi bad konduktören säga till när vi kom till Älvsborgsskolan, eftersom det var mörkt kunde vi inte se gatuskyltarna. Det visade sig vara en stor skola i tre våningar den var omgärdad av ett högt staket, innanför var det en vaktlokal och vid grinden stod en vaktpost. Vi visade våra papper som vi fått, han kallade ut vaktchefen, en korpral, han tog våra papper och bad oss följa med in i skolan, upp på andra våningen till ett stort logement där han anvisade oss sängplatser, sängarna var bäddade, vi skulle väckas klockan sex på morgonen och frukost skulle vi få klockan sju i matsalen som var i en annan byggnad, vi skulle samlas igen på logementet efter maten där någon skulle komma att ta hand om oss. Ett befäl kom in och presenterade sig med grad och namn, han var furir. Kustartilleriet hade inte fått den nya uniformen än, han hade marinens blå uniform, enda skillnaden var att alla emblem och gradbeteckningar var röda, han var verkligen dekorativ med alla sina streck och vinklar och blå band runt ärmarna med röda kronor över dem han såg verkligen respektingivande ut och det styrktes ännu mer när han med barsk och kraftig stämma beordrades att ställa upp oss på kaserngården på två led det var inte utan man började tänka, vad man gett sig in på. Vi marscherade till marinens sjukhus på Nya Varvet där skulle vi läkarundersökas. När det var klart återvände vi till skolan, där fick vi genomgå ett intelligensprov, vi fick ett häfte med en massa kluriga grejor som vi skulle lösa. En timmas rättskrivning och en timmas matematik plus en del andra prov, vidare visades en film om kustartilleriet och dess stridsuppgift i försvaret. Eftersom det var ett specialvapen fanns det många avdelningar att välja på såsom (Artilleri avd. pjäs, eldledning och mätning,) Min avd, maskin avd båtavd, signal avd samt en sjukvårds avd. När vi på tredje dagen skrivit på

kontraktet som gällde i tre och ett halvt år fick vi åka hem. Inryckningsdagen var den förste november 1942.

När jag den dagen steg på tåget i Skottorp visade det sig att massor av killar från Skåne var med, och när vi kom till skolan hade många redan anlänt från norra och mellersta Sverige, alla landskap var representerade det var många Göteborgare och dom skilde sig ifrån mängden med sitt tuffa beteende och sin äkta språk från Masthugget och Landala, Swingpjattar var modet då, dom var annorlunda klädda än vi som kom från bondlandet, dom hade bredbrättade svarta hattar med nedtryckt kulle, en kavaj som räckte nästan ner till knäna försedd med axelvaddar byxorna var smala som spisirör och slutade en decimeter från ankeln, vita sockor, spetsiga skor med klackjärn, en lång färggrann bred slips nästan lika lång som kavajen som hängde utanpå denna samt långt nackhår, men sedan vi fått all vår utrustning och tilldelade våra logement samt fått på oss uniformen blev det uppställning på kaserngården i avdelningar som var bestämt förut, Chefen för skolkompaniet hälsade oss välkomna, vi var 96 volontärer Vi fick inte gå utanför skolområdet de första fjorton dagarna, vi skulle först lära oss hälsa på militärt vis och militärt uppförande, det framgick tydligt av hans tal att det skulle bli tufft att ta sig igenom rekrytskolan första året därefter skulle korpralskola andra året och furirskola tredje året. Vi skulle vara förlagda alla tre åren på Älvsborgsskolan ifrån mitten av oktober och till mitten av april då var det mest civila ämnen vi läste, det var civila lärare från Göteborgs läroverk och Chalmers som undervisade oss de hade det som extraknäck, ämnena var modersmål, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära och välskrivning, I de militära ämnena var det mest sergeanter och furirer som undervisade oss, dessa övningar

skedde antingen kaserngården eller på Gröna Vallen som låg några kvarter bort där fanns en plan för fotboll och andra aktiviteter den var omgärdad av hyresfastigheter, folk stod på balkongerna och tittade samt lyssnade på oss.

Den förste april flyttade hela kompaniet till Backamo ett övningsområde som tillhörde I17 i Uddevalla där vi inkvarterades i baracker, nu var det endast militära ämnen som vi utbildades i, det var hårdkörning hela dagarna och många ångrade för det de frivilligt gett sig in på, i mitten på maj flyttades vi till Brännö, vi som var uttagna till artillerister eldledare och mätare. Därute låg stridscentralen för kustförsvaret insprängt i berget fullkomligt osynligt från luften och högst upp på berget låg en bemannad mätstation i en kraftig cementbunker och en barack som förläggning för manskapet. Vi fick ligga i artonmannatält på ängen utanför centralen, vi skulle stå försvaret av den, dygnet runt så vi indelades i vaktstyrkor som skulle avlösa varandra, en vaktpost stod framför ingången, ingen släpptes in utan passerkort. Vår matsal var inhyst i en gammal skola, maten fick vi hämta på en ö utanför Brännö den hette Käsö, det var ett cirka femhundra meter brett sund emellan öarna, vi indelades i lag om fyra man i varje för att en vecka i stöten hämta maten på Käsö, vi fick ro över med en eka två gånger dagen, maten förvarades i rostfria kärl det blev ett bra lass i båten det var jobbigt att ro med den tunga lasten, det var också mycket strömmar i sundet. Detta höll vi på med ända tills det höll på hända en katastrof. Det blåste riktigt kraftigt den dagen då jag och de tre andra i laget, Åke Karlsson var också med i mitt lag, strömmen i sundet var ovanligt stark den dagen och det var oerhört jobbigt att ta sig över, vi skiftades att ro det verkade som båten stod stilla ibland vi var ganska trötta när vi kommit över. Vi anade att det skulle bli en svår färd tillbaka, men lastade i maten och började rodden, det var

mycket tyngre att ro med lasten i båten, hur vi än slet så drev utåt i sundet och sjön blev allt grövre, vågorna slog ibland in i båten och vattnet stod högt upp på benen.

Locket på låda full med lunchkorv hade sköljts av, en del korvar flöt i vattnet, det var lönlöst att ro, nu gällde det bara att styra båten mot vågorna, så att vattnet inte slog in från sidorna. Vi fick syn på ett mindre fartyg som verkade hålla kurs in mot oss det visade sig vara en minutläggare från KA4 på väg in mot Göteborg dom hade observerat vår belägenhet och saktade ner farten samt styrde ner mot oss, flera besättningsmän stod på däck, en hade megafon, han ropade att dom skulle slänga ut tross till oss, vi fick tag den och lade ett varv om toften framme i båten. Fartyget gled sakta in mot Brännö brygga och gled sakta förbi tills vi kommit in på lugnare vatten då ropade dom att släppa trossen samt vinkade farväl, det var lätt att ro intill bryggan sedan, det kändes en oerhörd lättnad att få fast mark under fötterna, gott och väl en timme försenade och uttröttade. Den bonde som med häst och vagn forslade maten upp till matsalen han hade inte sett oss då det var några holmar i vägen, så han blev förvånad när han såg oss komma in på släp efter ett fartyg. Efter den här episoden blev det ändrade rutiner vi slapp att själva ro över, en Kustbevakningsbåt som var stationerad på Brännö fick köra oss över.

Brännö är en vacker och lummig ö, den är väl mest känd för sin brygga, tack vare Lasse Dahlqvist genom sin visa, "De e' dans på Brännö brygga", den var ganska grovtimrad, intill låg en väntkur med bänkar, för dem som väntade på skärgårdsbåten, som kom en gång på förmiddagen och en på eftermiddagen den medförde passagerare och förnödenheter till ön.

Lasse hade sin stuga en bit uppåt vägen från hamnen, sommartid var det

dans på bryggan på lördagskvällarna, man lövade den med björke kvistar musiken var spelmän från ön det kunde variera men mest var det dragspel och fiol, Lasse och hans gäster bland andra Åke Söderblom deltog i dansen, när jag hör den visan spelas och sluter ögonen ser jag hur väl han har lyckats beskriva verkligheten. En kväll när jag gick vakt vid stridscentralen kom ett sällskap gående vägen nedanför berget där jag stod, ungefär fem meter upp, jag såg att det var Lasse och Åke, dom bar alltid seglarmössor, deras fruar var också med när dom passerade hejade de och sade att dom ville bjuda på något Lasse kastade upp något till mej och så något som jag inte uppfattade, det hamnade framför fötterna på mej, det var en stor krabbeklo det var den största klo jag sett både då och senare den var lika stor som min hand, jag hade aldrig ätit krabba förut. Jag krossade den försiktigt med gevärskolven mot berget, den smakade underbart, sedan dess har jag alltid gillat krabbor.

Från Brännö blev vi förflyttade till Björkö där vi utbildades i artillerilära där fanns ett 15 centimeters batteri med fyra pjäser samt vi fick också lära oss all eldledningsmaterial allt var insprängt i bergen. Här påminnes man mer av stundens allvar, i våra starka kikare i mätinstrumenten kunde vi se tyska konvojer på väg till Norge dom passerade så nära tremils gränsen som möjligt några av fartygen hade stora spärrballonger fastbundna med långa vajrar för att förhindra låganfall av flygplan. Vid varje sådant tillfälle slogs alarm och full beredskap intogs kanonerna var inriktade och färdiga att avge eld. Ubåten Ulven sprängdes av en mina någon mil utanför Björkö den hade en besättning på 36 man, alla omkom vi kunde följa bärgningsarbetet i kikare. den lyftes upp och hängdes emellan två stora pontoner det tog många dagar, den bogserades in till hamnen i Göteborg det var en söndag, bergen utmed Göta älv var

fulla av folk och efterhand som passerade förbi blottade alla sina huvuden.

Det inträffade flera andra olyckor inom försvaret under beredskapstiden, på Nya Varvet i Göteborg omkom sju man då en mina exploderade under ett arbete med denna, på örlogsbasen i Hårsfjärden, omkom många då en explosion på ett par örlogsfartyg i hamnen, man misstänkte att det var sabotage, men den största olyckan inträffade uppe vid Armasjärvi i Norrland då en färjflotte kantrade med hästar och manskap.

Åren rann iväg fort på höst och vinter på Älvsborgsskolan och sommartid ute i skärgården där vi fick tjänstgöra som instruktörer när de nya rekryterna rykte in, det är inte många öar i Göteborgs skärgård, som jag inte varit på, jag har varit till och med på Vinga fyr.

I oktober 1945 avlade jag Furirs-examen, då hade jag ett halvår kvar på kontraktet, som gick ut den förste april. Jag beslöt att sluta då och pröva på det civila livet igen. Vi var några furirer på kompaniet som slutade samtidigt en av dem var Åke Karlsson från Gällared i Halland vi hade tillhört samma gäng under alla åren och har hållit kontakten under alla åren tills idag.

Vi erhöll en premie som alla fick då kontraktet gick ut, dessa pengar skulle vara som ett startbidrag, vi kunde ekipera oss från topp till tå, det blev ändå litet kapital över att leva på tills man fick ett nytt jobb. Vi avslutade det hela med en hej dunderande muckskiva på Gamle Port vi var fyra stycken. Dagen efter skildes våra vägar.

Jag åkte hem till Ränneås tog småjobb här och där tills jag fick ett varaktigare jobb hos en byggmästare i Ysby, vi byggde två villor i Laholm, men det var inte riktigt det arbete jag hade tänkt mig och trivdes inget vidare.

Jag hade blivit bekant med Carin och detta utvecklades så småningom till ett fast förhållande och vi förlovade oss efter en tid.

En dag kom ett brev från KA 4 om jag inte var intresserad av en ny anställning, mycket hade förändrats under tiden jag varit borta man anställdes som tjänsteman i en lönegrad och med tre månaders uppsägning. Förmånerna hade blivit mycket bättre var man furir så fick man eget möblerat rum med toalett, skrivbord, säng och stolar för en kostnad av 50 öre om dagen maten kostade 1.25, uniformer, underkläder och sängkläder kostade 50 öre, man byta vid behov, vidare hade man egen matsal och egen mäss, där man kunde tillbringa fritiden, det var anslutet till markan.

Jag nappade på erbjudandet och tog ny anställning på obestämd tid. Den 18 januari 1947 åkte jag upp till KA 4 och utrustades det var en svår vinter, havet var fruset 80 centimeter tjock is så jag fick åka med en lastbil ut till Styrso där skolkompaniet var förlagt. Jag blev chef och instruktör för mät-avdelningen som

utgjordes av 2:ra och 4:de kompaniets mätare.

Det gick väl ett halvår, då hände något som än en gång skulle förändra livet, Carin blev gravid, då det var viktigt på den tiden att barn inte skulle födas utanför äktenskapet så beslöt vi att gifta oss så snart som möjligt, vi var båda positivt inställda och såg med glädje framåt mot det väntade barnets födelse vi kom överens om att blev det flicka så skulle hon heta Eva, om det blev en pojke, skulle han heta Stig efter min bror som omkom i en olycka 1945.

Vi insåg att jag skulle avsluta min militära bana som annars skulle innebära många ensamma dagar för Carin, då jag skulle tjänstgöra på öarna ute i skärgården hon var inte van vid storstaden och kände inte en människa, jag sade upp mig, jag hade tre månaders uppsägningstid. Vi kom överens om bosätta oss i Göteborg för där fanns det störst möjlighet till ett bra betalt arbete. Jag sökte till Göteborgs spårvägar efter avslutad tjänst på KA 4, innan jag anställdes skulle först ett psykotekniskt prov på två dagar genomgå, det klarade jag och blev antagen.

Undertecknat av Hitler och von Ribbentrop samtidigt som han ropade freden är räddad och han hyllades som en hjälte. Den äran fick han inte glädjas av länge. Fredagen den förste september invaderade Tyskland Polen det snotet för Chamberlain han avgick och ersattes av Winston Churchill.

Frankrike och England förklarade Tyskland krig efter några dagar. Jag minns den dagen som om det vore i går. Det var en klarblå himmel

Tyvärr blev dessa memoarer inte färdigskrivna

IVAN WENNSTRÖM

född på Vallen
1923-04-22

dog i Värnamo
2014-01-10